

MADÁRTÁVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

XVI. évf. 1. szám – 2009/tavaszi

A városok madárvilága • Az igazi James Bond • Veréblakótelep

MADÁR HATÁROZÓ

VARJÚFÉLÉK I. – Corvus-fajok

A varjúfélék (Corvidae) – bármely meglepőnek is tűnhet első hallásra – az énekesmadarak közé tartoznak. Bár „énekük” – az emberi fül számára – kevésbé szép, bonyolult hangképző szervüknek köszönhetően a legkülönbözőbb hangok és zörejek pontos utánzására képesek. A hazai varjúfélék közül ezúttal a Corvus nemzetségbe sorolt fajokat mutatjuk be Olvasóinknak.

Holló

Vetési varjú

A **vetési varjú** (*Corvus frugilegus*) erősen fogyatkozó számú, telepesen fészkelő varjúfajunk.

A telente északkeletről hozzánk érkező madarak nagy számban lepik el az országot (ezek a példányok azonban nem gyarapítják a hazai költőállományt). Az öreg vetési varjút könnyű felismerni a szem előtti, csőrött körüli csupasz bőrfelületről. A fiatal példányok azonban nagyon hasonlítanak a nálunk elég ritka, korábban a dolmányos varjúval egyazon fajba sorolt **kormos varjúhoz** (*Corvus corone*). A kormos varjú csőre erőteljesebb, erősen hajlott ormú, fejteteje lapos, míg a vetési varjú csőre keskenyebb és hegyes, fejteteje csúcsos.

A **holló** (*Corvus corax*) varjúféléink legtermetesebb képviselője, még egy ölyvnl is nagyobb. Tollazata csillogó fekete. Csőre rendkívül erőteljes, kúpos, ezt még csak kihangsúlyozza a gyakran fölborzolt toroktollazata. Röptében – a hatalmas termete mellett – jellemzője az ék alakú farok.

Holló

Dolmányos varjú

Vetési varjú

Csóka

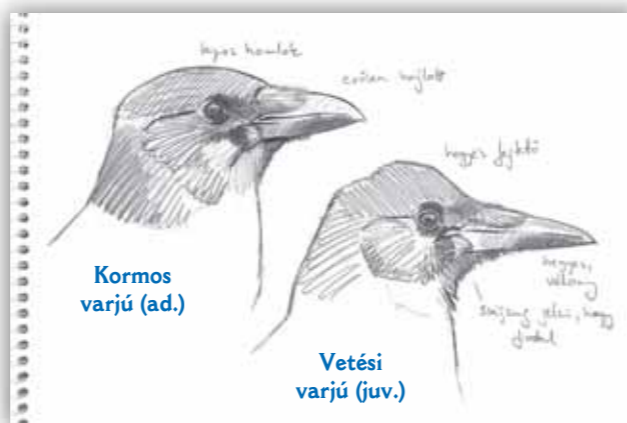
Csóka

A **csóka** (*Corvus monedula*) a legkisebb természetű nálunk költő (városokban is gyakran megfigyelhető) varjúfélé. Egyöntetű sötétszürkének tűnik, azonban közelebről megfigyelve jól látszik, hogy tarkója világosabb szürke, fejteteje pedig sötét, csaknem fekete. Szeme jellegzetes, nagyon szép világos színű, fekete pupillával. Röptében kisebb termete, rövidebb csőre, kevésbé „ujjas” szárnya, gyorsabb szárnycsapásai és jellegzetes hangja alapján könnyen elkülöníthető a rokon fajoktól.

Dolmányos varjú

A **dolmányos varjú** (*Corvus cornix*) jellegzetes szürkés tollazatú faj, fekete szárnyakkal, farokkal, fejjel és mellfolttal. Az egész országban gyakori, még a nagyvárosokban is költ. Az elterjedési területük határán gyakran kereszteződik közeli rokonával, a kormos varjúval.

Kormos varjú (ad.)

Vetési varjú (juv.)

Grafika: Kókay Szabolcs – www.kokay.hu

Kiadja a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) kiemelten közhasznú társadalmi szervezet

A madárbarát Magyarországiért

1121 Budapest, Költő utca 21.

Tel: 275-62-47

Fax: 275-62-67

www.mme.hu

Főszerkesztő: Ujhelyi Péter

Munkatársak:

Bagyura János Kerecsenvédelem

Berényi Zsombor Környezeti nevelés

Fatér Imre Tűzokvédelem

Hadarics Tibor Faunisztika

Horváth Márton Parlagis-védelem

Horváth Zsolt Természetvédelem

Kaiser Mónika MME-hírek

Karcza Zsolt Vonuláskutatás

Králl Attila Natura 2000

Lovászi Péter Gólyavédelem

Magyar Gábor Általános madártan

Nagy Károly Monitoring

Orbán Zoltán Társadalmi kapcsolatok

Péchy Tamás Rákospipera-védelem

Schmidt Emese Környezeti nevelés

Szép Tibor Általános madártan

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)

Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)

Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)

Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)

Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)

Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)

Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)

Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növényzeti Tanszék)

Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)

Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • Berta Béla • Forrány Csaba

Imre Tamás • Kalotás Zsolt • Kármán Balázs

Máté Bence • Nehézy László • Novák László

Streit Béla • Suhayda László • Vízúr János

Grafikusok: **Kókay Szabolcs, Matyikó Tibor, Zsoldos Márton**

Tipográfia: **Gór András**

Tördelés, nyomdai előkészítés: **Kitaibel Bt.**

Szerkesztőségi titkár: **Bányai Lászlóné**

Terjesztés: **Harangi István**

Alapító főszerkesztő: **Schmidt Egon**

Felelős kiadó: **Halmos Gergő** az MME igazgatója

Nyomás és kötés: **Korrekt Nyomdaipari Kft.**

Felelős vezető: **Barkó Imre** ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatóink:

A címlapon: **Kuvik - Győri Zoltán** felvétele

Címlapterv: **U.P.**

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk: www.madartavlat.hu

Schmidt Egon Kossuth-díjas

2009. március 15-én a Parlamentben a Magyar Köztársaság elnöke Kossuth-díjjal tüntette ki Schmidt Egon ornitológust, egyesületünk alapító tagját.

„Egyáltalán nem számítotam erre a díjra, nagy és örömteli meglepetés volt számomra” – mondta el az MTI-nek Schmidt Egon, miután vasárnap a Parlamentben a természetvédelem, különösen a madárvédelem terén végzett alkotómunkája, népszerűsítő publicisztikai, oktató-nevelő tevékenysége elismeréseként átvehette a rangos kitüntetést.

Az író úgy vélte, a szép kitüntetést elsősorban a köteteiért kapta, de a díj odaítélésében szerepet játszhatott az is, hogy évtizedek óta járja az országot író-olvasó találkozókat, rendhagyó biológiaórákat tartani általános iskolákban, könyvtárakban, mindenhol népszerűsítve a természetvédelmet, a madárvédelmet. „Ez az eredmény nem született volna meg jó családi háttér nélkül: feleségem mindig mellettem állt, és megértéssel támogatta a munkámat” – hangsúlyozta.

Schmidt Egont elmondása szerint kora gyermekkorától vonzotta az élővilág: „amióta totyogni tudok, mindig érdekelték a madarak, de tulajdonképpen az egész természet. Éppúgy szeretem a virágokat, a növényeket és az egyéb állatokat is” – jegyezte meg, hozzátéve, hogy a *Nemszeretem állatok* című kötete békákról, kígyókról, egerekről, denevérekről, azaz éppen olyan állatokról szól, amelyekről általában borzongani, undorodni szoktak.

„Tisztelem az öreg fákat is, mindig megállok egy-egy öreg, görcsös tölgy előtt. Gyermekkoromban, a harmincas években csak a téli nedvkeresési szünetben lehetett fát vágni, ma azonban folyton hallani a Stihl-fűrészt, ha az ember májusban-júniusban jár az erdőben. A fákkal együtt rengeteg fészék, madártojás is elpusztul, így nem csupán az erdőt irtjuk, hanem saját magunknak is ártunk. A főváros „tüdejében”, a Budai-hegységben is állandóan vágják a fákat” – hívta fel a figyelmet a környezetkárosításra.

Mint Schmidt Egon elmondta, mindig is szeretett írni, fiatalkora óta madártani naplót vezet, melynek kötetei már „hegynyi magasságban” állnak. Ezekben az élménybeszámoló mellett fajfelsorolás áll, így évtizedek múltán is vissza tudja tudni keresni a szükséges adatokat.

Maga az író sem tudta megmondani, pontosan hány könyve jelent meg eddig, abban azonban biztos volt, hogy már 60 fölött jár a kötetek száma. „1970-ben adták ki az első művem Madarakról mindenkinék címmel. Ez akkor sikerkönyv lett, mert nem létezett más munka a témában, hetek alatt elfogyott az első kiadás” – emlékezett. „Az Új Ember kiadónál van egy sorozatom, amelyből eddig hét kötet jelent meg, és remélem, a Szent István Könyvhétre vagy az Őnnapi Könyvhétre kijön a nyolcadik is.”

Kedves Egon Bátyánk! A magas kitüntetéshez az MME valamennyi munkatársa és tagja nevében ezúton is gratulálunk lapunk hasábjain, hiszen Benned a Madártavlat alapító főszerkesztőjét is tisztelhetjük, és sokan a Te hatásodra dolgozunk a madarak védelme érdekében.

Madárbaráti üdvözléssel és tisztelettel:

U. P.

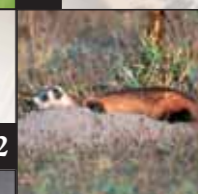
A tartalomról

2009 A KÉK VÉRCSE
ÉS A VETÉSI VARJÚ
VÉDELMÉNEK ÉVE

6

8 VÁROSAINK MADÁRVILÁGA

22

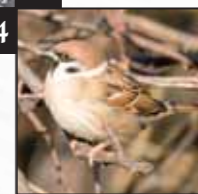
A MOLNÁRGÖRÉNY

AZ IGAZI JAMES BOND

24

36 NEM KOLIBRI: SZENDER!

34

A VERÉBLAKÓTELEP

MADÁRTÁRLAT

39

Gondolatok – emlékek

Gyermekkoromat és fiatal éveimet Káposztásmegyeren éltem meg egy kertes házban. Mivel már akkor is érdekelték a madarak, ott is mesterséges madárodúkat barkácsoltam, és örültem, amikor a cinegék beköltöztek ezek egyikébe-másikába. Télen szalonnabőrrel, fél dióval etettem kedvenceimet. A környék is nagyon érdekes volt, ott folyt a Szilas-patak és a Duna is közel volt. Lehetett „sneezni”, békákat és gőtéket fogni – és persze minden megfogható haza is vittem. Jó szüleim megengedték a sok akvárium, terrárium tartását, azzal a feltétellel, hogy gondozom is a kis „állatkertet”. Édesapámmal – aki amatőr festő volt – sokat jártunk a környék szép tájait keresve, a patakhoz és a megyeri dombokhoz.

Összegezve: szép, romantikus gyermekkorom volt!

Ezután városlakó lettem, hol a harmadik, hol az ötödik emeleten éltem feleségemmel és két gyermekemmel együtt évtizedeken keresztül, de a csodás, kertes házas gyermekort nem tudtam feledni. Péter fiam az 1980-as években Csepelre, a Királyerdőbe költözött, és mivel gyakran látogattam őt,

helyet, műtermet kellett kialakítani. Nagyon szerettem ezt a részét a háznak, az ablakból látom a Tamariska-dombot, madaraival és a télen csúszkáló gyermekeseggel együtt. Nem csak szemet gyönyörködtető látvány, hanem művészileg is inspiráló, olyan, mint egy Breughel-festmény. Az átalakítás során nem csináltattam épített kerítést, megmaradt a drótkerítés. Ez így jobban összekötötte a dombbal, egyben maradt a természetes táj.

Még az építkezés alkalmából egy téglafalat húztattam a kőművesekkel a szomszéd garázs eltakarása céljából. Ebbe a falba olyan nyílásokat alakítottam ki a meglepett kőművessel, amely ezáltal odúlakó madaraknak (cinegék, légykapók, házi rozsdafarkúak, mezei verebek, seregélyek) fészkelő helyül szolgál. A kertben itatót építtettem, amely nagy madártömeget vonz a kánikulás nyári napokon.

Ezekkel a létesítményekkel elnyertem az MME által alapított „Madárbarát kert” címet és táblát. Kedves szomszédjaim vannak, akik odafigyelnek ránk és örülnek sikereimnek.

Jelentős életmű kiállításomat közel 70 évesen, 2000 novemberében rendeztem a Csepel Galériá-

Muray Róbert tagtársunkat (az MME eredeti logójának tervezőjét, számos egyesületi kiadvány illusztrátorát) a közelmúltban Csepel díszpolgárává választották – a cikket ebből az alkalomból ajánljuk Olvasóink figyelmébe.

megtetszett ez a környék. Amikor egyszer azzal a hírrel fogadott, hogy „van egy eladó ház a Tamariska-domb tövében, nézzük meg”, rögtön ráálltunk és szinte első látásra megszerettük a helyet. Emeletes családi ház volt, tujákkal, lucfenyőkkel és oregoni álciprusokkal dúsan benöve. Eladtam velencei hétvégi házamat, rokonságtól, barátoktól kölcsönt kérve végülis megvettem 1995-ben. Megjegyzem, hogy már évek óta házkeresésben voltunk, Budapest környékét bejártuk Pesthidegkúttól Szilasligetig, de vagy a pénzünk bizonyult kevésnek, vagy valami más hiba volt.

Így hát otthagytuk a közel 200m²-es nagy, de a lifthibák miatt egyre kényelmetlenebbé váló ötödik emeleti lakásunkat, és beköltöztünk a „kicsi, de aranyos” jelenlegi, végre a boldog gyermekort idéző kertes házba. Itt a lányomékkal, fiúunokáimmal együtt élünk boldog egyetértésben. Most, hogy benne vagyunk a korban, igen jól jön a fiatalok energiája, segítőkészsége. Az is öröm, hogy lányunokánk is Csepelen lakik, így gyakran láthatjuk őt.

Persze a beköltözést megelőzte egy komoly átalakítás, többek között a padlástérből munka-

ban. Ezt Tóth Mihály polgármester úr vezette be és Szemadám György festőművész-író barátom nyitotta meg. Jó visszhangja volt és sokan látogatták. Itt ismerhették meg az érdeklődő csepeliek a természethez kötődő munkásságomat. Minden emberben él az elismertség utáni vágy, de bennünk, művészekben, legyen az festő, szobrász, költő vagy színművész, különösen. Fontos a munkánk fogadtatása, hiszen nem csak magunknak dolgozunk. Ezért fontosak az alkotóélet állomásai, egy-egy kiállítás, egy megjelent könyv, verseskötet vagy a színpadon a taps.

Örültem, amikor az önkormányzat, nem kevés pénzből cölöpökkel szegélyezett sétautakat alakított ki a dombon, amelynek tetején asztalokat és padokat létesített, nem beszélve a pompás, fából épített kilátóról. Mindnyájunk szomorúságára ez a jószándékú és közcélokat szolgáló együttes nem volt hosszú életű, mert a vandálok jó ideje felgyújtották, lerombolták.

Van még mit tennünk, hogy a természetet minél több emberrel megszeretessük...

Muray Róbert

2009 a KÉK VÉRCSE és a VETÉSI VARJÚ védelmének éve

A két védett madár életmódja szorosan összefonódott, a kék vércsék a vetési varjak fészkelő telepein költik ki utódaikat. A kék vércsét kevesen ismerik, a vetési varjakról azonban számos legenda él a köztudatban. 2009 az ő évük, ismerjük meg valódi életmódjukat!

A fokozottan védett kék vércse hazánk egyik legkisebb, legszínesebb ragadozó madara. Különlegessége, hogy saját fészket nem épít, elsősorban vetési varjak fészkeit foglalja el, és ragadozó madaraink közül egyedülként telepesen költ.

A vetési varjú Magyarországon széles körben elterjedt, 2001 óta védett faj. Ki ne látott volna ősszel diót hordó vagy télen nagy csapatokban károgozó repülő varjakat. Maga építette gallyfészkekből álló telepeken költ, melyek más fajok, például a csóka vagy az erdei fülesbagoly mellett a kék vércsék számára is otthont adnak.

EGYÜTT KELL VÉDENÜNK ŐKET!

Hosszú távon stabil kékvércse-állomány csak a vetési varjak költőtelepeinek megőrzésével biztosítható. A múlt század végén a varjak ellen indított irtó hadjárat (méreggel, a fészkek és a madarak kilövésével) eredményeként számuk két évtized alatt 90%-kal csökkent! Az ország egész területén (így a kék vércsék élőhelyein is) nagy fészektelepek eltűntek.

Az utóbbi években egyre több varjú menekül a városokba, ahova a kék vér-

csék nem tudják követni őket. Drasztikus állománycsökkenése miatt a vetési varjú hazánkban már védett faj, azonban e madarakat zajos, piszkos városi telepeik, mezőgazdasági vetőmagfogyasztásuk miatt sokan még mindig közellenségnek tartják.

Varjútelepek híján a vércséknek be kell érniük a szarkák egymástól távoli, elszórtan épített fészkeivel, magányosan viszont nem képesek hatékonyan szaporodni, mert így nem működik a csoportos táplálékkeresés és a ragadozók elleni közös védekezés sem. Ez az egyik oka annak, hogy a kék vércsék száma 50%-kal csökkent az elmúlt 15 évben.

NEMZETKÖZI VÉDELME – EGYÜTT A GAZDÁKKAL

A kék vércse veszélyeztetett madár, ezért magyar-román összefogással, az Európai Unió LIFE Nature alapjának támogatásával 2006-2009 között fajvédelmi program zajlik a két országban. Gyors beavatkozásként, több helyszínen, eddig 3500 műfészkek kerültek telepítésre, melyek közel 20%-ában már költenek a vércsék.

Azonban ezek a műfészkek-telepek nem jelentenek hosszú távú megoldást, a

cél, hogy a kék vércsék újra természetes módon, varjútelepeken költsenek! Ehhez első lépésként a vetési varjak állománycsökkenését meg kell állítani, és el kell érni, hogy újra telepeik alakuljanak a kék vércsék élőhelyén.

Ebben legfontosabb partnereink a gazdálkodók, akik a természetkímélő módszerek alkalmazásával, a varjak kíméletével nemcsak segíthetik a madarak visszatelepülését, hanem ezért várhatóan agrártámogatáshoz is jutnak.

A KÉK VÉRCSÉRŐL

A kék vércse (*Falco vespertinus*) nyílt vidékek fészkelője. Hazánk állománya 900-1000 költő pár, amely egyben az Európai Unió legnagyobb állománya. Kék vércsénk túlnyomó többsége az alföldi területeken költ. E faj különösen kedveli a nagy kiterjedésű, legeltetett gyepeken álló, ritkás facsoportokat és fasorokat.

Főként tömegesen előforduló rovarokkal és rágcsálókkal, valamint hullókkal és kétlélűekkel táplálkozik. A repülő rovarokat gyakran fecske módjára a levegőben kapja és fogyasztja is el, innen a népies neve: bogárhozó sólyom.

Ősszel, a vonulás megkezdése előtt éjszakázóhelyeken csoportosul, ilyenkor

nem ritka, hogy egy-egy fán akár ezer kék vércse is együtt pihen. Egyes csapatai rendszeresen tesznek akár több ezer kilométeres kitérőket az elterjedési területtől távoli Nyugat- és Észak-Európába. A telet az afrikai szavannákon tölti, a hazai állomány pontos telelőterülete nem ismert.

A VETÉSI VARJÚRÓL

Fákkal, ligetekkel tarkított sík, mezőgazdasági- és gyepterületeken él. Az utóbbi 25 évben egyre gyakrabban fészkel településeken.

Elsősorban talajlakó férgekkel, rovarokkal, kisebb gerinces állatokkal táplálkozik. Étrendjét az év egyes időszakában magok és gyümölcsök egészítik ki, de nem veti meg a hulladékokat sem.

A 25 000 költő párra tehető hazai állomány állandó, télire azonban a tőlünk keletre eső sztyeppterületek varjai is a Kárpát-medencébe érkeznek. Ilyenkor a varjak létszáma a keleti vendégek miatt tízszeresére nő! A fagyok beálltával a mezőgazdasági területekről előszeretettel húzódnak be a településekre.

További információk: www.mme.hu

Kékvércse-pár

Vetési varjú

2007. május 23-án különös fordulópontot élhetett meg a Föld lakossága: ettől a kitüntetett naptól kezdve, az emberi történelem során először, többen vannak a városlakók, mint a vidéken élők. Az Észak-karolinai Állami Egyetem és a Georgiai Egyetem kutatóinak elemzései 2010-re az arány további eltolódását, ezzel a mindent felélő városok és az élelmiszert termelő vidék jelenleg is érezhető konfliktusainak kiéleződését jósolják. Az emberi társadalmak átrendeződése „madártávlatból” a természetes élőhelyek átalakulását, zsugorodását és eltűnését, ezzel párhuzamosan pedig egy teljesen új élőhelytípus, a betondzsungel mind nagyobb térhódítását jelenti.

Az érintetlen természeti területek száma egyre csökken, a zöld szigetekké változó természetközeli élőhelyek fenntartása pedig világszerte komoly feladatot ró állami és civil szervezetekre egyaránt. A fejlett országokban jelentős összegek és rengeteg energia fordítódik természetvédelmi munkára, szemléletformálásra, kampányokra.

Számos élőlénycsoportban, így a madarak között is találunk „renitenseket”, amelyek megtalálják az életükhöz szükséges feltételeket a nagyvárosok művi környezetében (egy-egy képviselőik

rek, sajátos mikroevolúciós folyamatok jellemzik: az emberkerülő, félnék specialistáknak itt nem terem babér, előnyben vannak viszont a „merészek”, a „stressztűrők” és a „találékonyak”.

MEGRÖGZÖTT ÉS ALKALMI VÁROSLAKÓK

A városok madárközösségeinek összetétele még egy-egy földrészen belül is nagyon változó, nagymértékben függ az eredeti őshonos élővilágtól, a település történelmétől, földrajzi adottságaitól,

orientalis) Gizában, vagy Brazíliában a hollókeselyű (*Coragyps atratus*).

Európa városainak madárvilága jónéhány tucat fajból áll. Közülük megrögzött városlakó a házi galamb (*Columba livia*) és a házi veréb (*Passer domesticus*), de a sarlósfecske (*Apus apus*) a balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) vagy a házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) legnagyobb populációi is az emberlakta népes településekhez kötődnek.

Más fajok, így a fekete rigó (*Turdus merula*), a dolmányos varjú (*Corvus cornix*), a szarka (*Pica pica*), a dankasi-

Városaink madárvilága

már alig-alig élnek eredeti élőhelyükön). Túlzás lenne persze azt állítani, hogy a metropoliszokban aszfalton és betonon kívül nincs hasznosítható élettér: az ápoltságos parkok, bokorsávok és fasorok számos madár számára jelentenek fészkelő-, táplálkozó- és éjszakázóhelyet.

Könnyebb vagy nehezebb-e a nagyvárosokban madárként élni? Vajon a metropoliszok nyújtotta extra szolgáltatások vonzerőt jelentenek bizonyos fajoknak, vagy éppen ellenkezőleg, kényszerűségből költöznek ide, mert nem marad számukra más az átalakuló környezetben? A kérdésekre általános válasz nem adható, az azonban bizonyos, hogy a nagyvárosi létet a természetes ökoszisztémáktól olykor jelentősen eltérő szabályrendsze-

a tenger vagy óceán távolságától. Az évezredes kereskedelmi központok, kikötők faunájában nagyszámú behurcolt, idegenhonos faj, másutt kivadult díszmadarak színesítik a helyi madárvilágot. A Washingtoni Egyetem által koordinált adatgyűjtés során a világ 73 legnagyobb metropoliszából összesen 217 városlakó madárfajt írtak össze – ezek ráadásul csupán az adott területre nézve őshonos fajok, a behurcolt és sikeresen megtelepedő madarakkal a kutatók nem számoltak. Megtaláljuk közöttük a seregélyeket, a papagájokat, a verebeket, a galambokat és a sirályokat, de a Föld számunkra egzotikus tájain olyan madarak népesítik be a városokat, mint például az ollósfarkú kolibri (*Lesbia victoriae*) az ecuadori Quitóban, a smaragdgyurgyalag (*Merops*

rály (*Larus ridibundus*) vagy a széncinege (*Parus major*) és egyes pintyfélék (*Fringillidae*) városi és természetesebb környezetben élő populációkkal is rendelkeznek. Az urbánusok gyakran a „vidéki rokonoktól” eltérő szokásokat alakítottak ki az évszázadok során. Köztudott például, hogy a parkok fekete rigói az erdeiaktól eltérően nem vonulnak őszszel a mediterráneum felé, hanem a telet is fészkelőhelyük közelében, a városok határain belül vészlik át. Urbánus környezetben még olyan külföldi fajok is nagyobb eséllyel képesek áttelelni, amelyről a laikusok azt sem hinnék el, hogy egyáltalán előfordulhatnak nálunk – lásd a barátpapagájról szóló cikkünket a *Madártávlat* 2006/5. számában. Nálunk az olykor keményebb tél egyelőre féken

© Lóránt Csabai

Budapest belvárosában is megfigyelhető a vörös vércse

tarthatja e trópusi fajok szaporodását, ám ha a klímaváltozás következtében a telek általánosságban enyhébbekké válnak hazánkban is, nem elképzelhetetlen, hogy bizonyos kiszabadult díszmadarak könnyebben túléljék a kedvezőtlen időszakokat, és akár szaporodhatnak is.

A parkokban található mesterséges tavacsok rendszeres fészkelői és látogatói a tőkés récék, szárcsák, bütyköshattyúk, vízityúk.

Néhány madárnál napjainkban zajlik az urbanizálódás folyamata, mégpedig rohamléptekkel; Magyarországon a szarkák (*Pica pica*), legújabbán pedig az örvös galambok, (*Columba palumbus*) egyre gyakrabban láthatók a forgalmas településeken. A jelenség nem okvetlenül a hazai fészkelőállomány gyarapodásának a következménye – ezek a madarak valójában „beköltöznek” a városokba. Érdekes, hogy a nyugat-európai örvös galamboknál ez a folyamat jóval korábban elkezdődött, így például Németországban ez a faj évtizedek óta lakik városokban; nálunk néhány éve még az erdők, ligetek félnék galambfaja volt.

Az európai városok ragadozó madarai közül a legismertebb kétségkívül a vörös vércse (*Falco tinnunculus*). Talán meglepő, hogy a városi vércsék elsősor-

ban nem „verébkészletet” dézsmálják, hanem kijárnak a füves területekre pocokozni, illetve gyíkokat zsákmányolnak. A másik, jóval híresebb nagyvárosi ragadozó a vándorsólyom (*Falco peregrinus*), amely többek között Brüsszel, Berlin és London látványossága, tipikusan a városi galambokkal táplálkozik, s azokkal táplálja fiókáit is. Budapesten a vándorsólyom alkalmilag fordul elő; egy tojó éveken keresztül rendszeresen megfigyelhető volt a Szent István Bazilikán.

A Duna mentén telente nagy tömegben megjelenő nagy kárókatónak (*Phalacrocorax carbo*) az egyre duzzadó hazai költőállomány madarai, kiegészülve tőlünk északabbról érkező csapatokkal. Miután az állóvizek befagynak, e halászmadarak a halvermelő helyekben gazdag jégmentes nagy folyókat keresik fel.

A tengerparti, folyóparti városok lármás hulladék-eltakarítói a sirályok. Európában főként a sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*), a dankasirály (*Larus ridibun-*

A NYÓCKER FAJLISTÁJA

Ahogy a madaraknak, úgy a megszállott madármegfigyelőknek sem jelenthet akadályt a teljesen beépített környezet. Budapest belvárosának fajlistája is meglepően gazdag. Az alaphangot persze a mindenütt jelenlévő házi galambok és házi verebek adják, de a kép ennél sokkal összetettebb. Tavasz hajnalokon egymást váltják a tetőantennákon, ereszekon az éneklő fekete rigók, házi rozsdafarkúak és balkáni gerlék. Később ébrednek a zöldikék és a tengelicek – ezek a madarak a magasabb fákon: platánokon és ostorfákon fészkelnek. Ugyanezek a „nagy túlélő” fák biztosítanak fészkelési lehetőséget a dolmányos varjaknak, szarkáknak és újabbán az örvös galamboknak is. A fekete rigók és a gerlék élnek-halnak a formás, sűrű ágszerkezetű gömbjuhar lombkoronájáért, ahol a fészkek már viszonylag kora tavasszal is rejtve maradnak. Nem kell messzire kirándulnunk, ha csókát (*Corvus monedula*) akarunk látni – ott fészkelnek a házfalak nagyobb repedéseiben, a tetőkön, a díszstukkók alkotta üregekben. A városi kánikula hangulatának állandó hangaláfestését adják az üveghangon sívító sarlósfecskek (*Apus apus*), közjűk olykor kellemesebb orgániumú molnárfecskek (*Delichon urbicum*) vegyülnek.

© BALOR ZOLTÁN FELVÉTELEI

A dankasirályok a Duna mellett folyamatosan megfigyelhetőek

dus) és a viharsirály (*Larus canus*) töltik be ezt a szerepet. A partoktól távol, így hazánkban is, a sirályok egész évben nagy tömegben láthatók a városzéli szemételepeken, ahol zsvajgó rajokban követik a hulladékot át meg áttúró, tömörítő kompaktorokat. A pesti Duna-szakaszon telente látható sirályok is nagyrészt a három fent említett faj képviselői. Leggyakoribb a dankasirály, nagyobb kavargó tömegeit a Dunába ömlő szennyvíz-befolyók „sajátos” táplálékban gazdag vizei fölött láthatók.

A városokban ugyebár „meleg van, nyugalom és fény”, de ami ennél is fontosabb, kifogyhatatlan mennyiségű, folyamatosan termelődő enivaló. Az

emberi háztartási hulladékra táplálék-hálózatok épülnek, nagyszámú minden-evővel, „romeltakarítókkal” és csúcsragadozókkal. A természettől elszakadni kevésbé képes fajoknak ott vannak a városi parkok. Ezek persze csak a kis kiterjedésű, erősen feldarabolt zöldfelületeken is megtelepedni képes fajok számára alkalmas élőhelyek. Városban élni kompromisszumok sorozata – a madarak számára is.

STRESSZES ÉLETVITEL

A forgalom, zaj, emberi zavarás és a különböző városi ragadozók, macskák, kutya okozta stresszre a gerincesek

szervezete, így a madaraké is, védekező mechanizmusokkal reagál. E vészreakciók során jelentős a mellékvesekéreg-hormonok elválasztása, amely rövidtávon segíti a helyzetnek megfelelő viselkedésminta kiváltódását, krónikus esetben viszont negatív hatással van az ideg- és immunrendszerre. A fekete rigó alig 200 éve még emberkerülő, erdei madárfaj volt, mára viszont – bár erdei populációi továbbra is megmaradtak – az európai városi parkok legismertebb énekesmadara lett. A Max Planck Ornitológiai Intézet kutatásai szerint a városi fekete rigók fiókái életük első időszakában ugyanúgy reagálnak az őket érő hatásokra, mint erdei rokonaik, a rákövetke-

ző év tavaszára viszont megedződnek, egy egyszerű macskatámadás, vagy egy fészek alatt labdázó kisgyerek már nem billenti ki őket – legalábbis fiziológiailag – béketűrésükből.

ZAJSZENNYEZÉS, FÉNYSZENNYEZÉS

Hangjelzésekkel, dallamokkal kommunikáló énekesmadarak esetén a városi zaj jelentősen rontja a területvédelem és a párválasztás esélyeit. Egy 2006 év végén nyilvánosságra került holland kutatási eredmény szerint a Londonban, Párizsban vagy Amszterdamban élő széncinegék (*Parus major*) dala erdei társaikéhoz képest rövidebb, gyorsabb és magasabb hangokból áll. Állandóan magas alapzaj közepette halkan bűgő balladát énekelni a kedvesnek valóban nem volna sikeres stratégia – a városi széncinek törekednek a közérthető, egyértelmű üzenetek átadására. A városokat elöntő fény sok élőlénycsoportra gyakorol káros hatást, némely madarak azonban képesek kihasználni az utcai kivilágítást. Nagyvárosaink galambjai és rigói még éjszaka is táplálékot kereshetnek – miközben a szabad természetben élő társaik ilyenkor az igazak álmát alusszák.

„SZÁRNYAS PATKÁNYOK”

A metropoliszok társadalmát világszerte leginkább megosztó madárfaj a házi galamb, más néven parlagi galamb, vagy pesti szlengben „begó”. A házi galamb valójában a Nyugat- és Észak-Európa tengerparti sziklás területein a mai napig előforduló szirti galamb (*Columba livia*) csaknem 5000 évvel ezelőtt a húsáért háziasított, majd visszavadult és keresztbe-kasul keresztződő változata. Világszerte rendkívül elterjedt, nem túlságosan vonzó életvitele, és az általa terjesztett fertőzések kapcsán pedig több helyen a csótányhoz, patkányhoz hasonlítják (a „szárnyas patkány” kifejezés Woody Allentől származik).

A világ számos nagyvárosa, többek között Velence, Isztambul, London, Sydney és Krakkó is híres, vagy hírhedt többszázszáz galambállományáról, és bár a madarak által okozott kár helyreállítása évente jelentős pénzüsszegeket emészt fel, több helyen turistalátványosságnak tekintik, és etetik is őket.

A galambprobléma az elmúlt években olyan mértéket öltött, hogy néhány korábbi „galambparadicsomban”, így például Velencében megtiltották az etetésüket. Magyarországon a galambok etetését szintén törvény és számos házirend is tiltja.

(A galamb-kérdéssel a Madártávtat következő számában részletesen foglalkozunk majd – a szerk.)

KISEBB ÉLETTÉR, KÖNNYŰ PRÉDA

A városi adottságok a teleszes fészkelésre természetes módon hajlamos, üregekben, odvakban költő fajok számára felelnek meg a leginkább: ilyenek a verebek, a sarlósfecskék, a seregélyek vagy a galambok. Az életük nagy részét a levegőben eltöltő sarlósfecskék jellemzően magasan, házak eresze alatti repe-

désekben, panelházak szellőzőiben ütnek tanyát. A házi verebeknek és galamboknak csaknem mindegy, hol található a kiszemelt zug: házak padlástereiben, tetőszerkezetében, tűzfalak üregeiben, erkélyeken és minden elérhető és elérhetetlen helyek képesek fészket rakni.

A fákon-bokorok fészkelő, revirtartó madarak számára a viszonylag kis méretű zöldfelületek kincset érő fészkelőhelyek. A parkok éppen ezért alaposan

Az elvadult házi galambok városaink legjellegzetesebb madarai közé tartoznak

Immár az örvös galamb is megtelepedett a városokban

© J.F. VASUTA GÁBOR

Az inváziós években nagy csapatokban megfigyelhető csonttollfák is kedvelik a városi környezetet

fel vannak parcellázva: a territóriumok a természetesnél jóval kisebbek, olykor csak kisebb szobányi méretűek, egy-két bokorral. Ha egy szemfüles szajkó, szarka vagy házimacska „beszabadul” egy ilyen sűrűn lakott övezetbe, kis túlzással az egyik kirabolt fészektől látja a másikat, így a fészekaljnak nagy részét elpusztíthatja.

A városok temperáltabb klímáján ugyanakkor, megbízható táplálékellátottsággal, kiküszöbölve a vonulás időigényét, évente több, akár 2-3 költés is lehetséges. Ennek legszélsőségesebb példáját adják a

© Kocsis Krisztina

A vörösbegy a parkokban és kertekben is fészkel

házi galambok: ezeknél a madaragnál a költési időszak gyakorlatilag folyamatos, ahogy az egyik fészekalj kirepül, kezdődik a következő tojásrakás.

A VÁROSOK ÉS A MADARAK KÖLCSÖNHATÁSA

A városi madarak megítélése – csak úgy, mint az általuk elfoglalt élettér – szélsőséges.

A madarak sokféleképpen lehetnek hasznos tagjai a városok életközösségének. Kelet-Ázsiában és Dél-Amerikában a keselyűk, nálunk a sirályok és a varjak látnak el köztisztasági feladatokat, a fecskék, rozsdafarkúak és légykapók a kellemetlen vérszívó rovarokat gyérítik, mások pedig egyszerűen csak szépek, vagy megkapóan énekelnek. A nagyvárosok iskoláisi számára a büféasztalon szentelenedő verebek, a tereken tülekedő, sután bólogató galambok, vagy a legmocskosabb vízben is vígan úszkáló „vadkacsák” alapos megfigyelése, túlzás nélkül, felérhet egy terepgyakorlattal. A betondzsungel emberi közösségei számára a naponta szem elé kerülő, bizalmas természetű, urbanizált madarak jelentik az egyetlen kapcsolatot a ter-

mészettel, sőt, néha még ennél is többet pótolnak: lehet őket szeretni, etetni, és persze utálni, kergetni – és mindezt majdhogynem büntetlenül.

A városi madarakkal kapcsolatos mármár groteszk történet a nagy bevásárlóközpontok és a bennük vígan élő házi verebek hidegháborúja. A bevásárlóközpontokat, különösen a zöldmezős beruházásként létesülő építményeket szinte a verebek „feje fölé”, korábbi lakóhelyükre építik, így azok kezdettől fogva hívtalan lakói ezeknek az intézményeknek. A légkondicionált, télen-nyáron lakható,

Az ökörszem időnként felbukkan a kertekben is

© J.F. VASUTA GÁBOR

költésre alkalmas üregekben és persze ennivalóban bővelkedő nagyáruházak paradicsomi állapotokat biztosítanak a verebeknek. A betolakodók az álmeny-nyezet gerendái fölött röpdösnek át, kis csapatokban portyáznak a kenyeres pult és a zöldségek között, megcsipkedik száraztésztát, ha pedig megszomjaznak, jókat kortyolnak a haláruda jegének olvadékból.

Közegészségügyi szempontból áldatlan állapot ez (noha a szabadtéri piacon is hasonló a helyzet), megoldás pedig alig van, hiszen irtás, mérgezés sem jöhet, a madarakat kifogni pedig szélmalomharc-jellegű vállalkozás.

7 ÉRV A VÁROSI MADARÁSZAT MELLETT

A városok területének és lakosságának növekedésével urbanizált madárközösségek szerkezete és összetétele is változik. Egyes fajok kiszorulnak a városokból, mások éppen ellenkezőleg, egyre beljebb húzódnak. A városi madarak megfigyelése nagyon egyszerű, hiszen ezeket a madarakat *tényleg mindenki* könnyedén felismeri, ugyanakkor a rendszeresen gyűjtött adatok értékes, természetvédelmi szempontból is hasznosítható információkat jelentenek.

1. A városok madárvilága sokkal változatosabb, mint azt a legtöbben gondol-

© J.F. VASUTA GÁBOR

A fekete rigó régóta megtalálta életfeltételeit a házak között

nak – fedezzük fel a városokban lakó gyakori és ritkább madárfajokat!

2. A városi madarak legtöbbször nagyon szelíd, könnyen megfigyelhető – olyan apró részleteket tudhatunk meg az életükről, ami a természetben élő társaik esetében jóval nehezebb volna
3. Városban madarászni nagyon kényelmes, sokszor még távcső sem kell hozzá, egyben élvezetes.
4. A városi madarak közel engednek magukhoz, ezért egyszerű kompakt digitális géppel is nagyszerű fotók készíthetők róluk.
5. A város ideális kezdőpálya, ha valaki hobbimadarászatra szánja el magát – kevés, jól felismerhető fajjal gyakorolhatjuk be az alapvető fogásokat.
6. Ha akarjuk, egész állatfarmunk lehet, anélkül, hogy valójában egyetlen állatot is tartanánk – egyszerűen nyissuk ki az ablakot és figyeljünk, füleljünk!

7. A városi madarakról történő adatgyűjtés hiánypótló – a legtöbb madárállomány-vizsgálat ugyanis a természetes, vagy természetközeli területekről származik.

A városi madarászásban az első lépéseket mindenkinek magának kell megtennie, ez így a legizgalmasabb, de kérdéseinkkel bátran forduljunk a Magyar Madártani Egyesülethez (www.mme.hu) vagy a Pest Környéki Madarász Körhöz (www.pkmk.hu).

Budapesten illetve Pest megyében szervez gazdagabb élményanyagot kínáló programokat az MME Budapesti Helyi Csoportja, ha pedig komolyabb adatgyűjtő szándék bukkan fel bennünk, keressük az MME Monitoring Központját (www.mme-monitoring.hu)!

Králl Attila

MADÁRGYŰRÜZÉS BUDAPESTEN

Tavaly nyáron végzetesen megfertőződtem a madárgyűrűzéssel. Két „bajom” van ezzel: vagy nagyon korán kell kelni, ha meg nem annyira, nagyon hideg van.

Hegedüs Dániel felügyelete mellett már megpróbálkoztam néhányszor a hálóból kibogozni a madarakat (még sokat kell gyakorolnom...). Amikor tavaly december 30-án meghívást kaptam másnap délelőttre évzáró gyűrűzésre, mindjárt előkészítettem a legmelegebb ruháimat, meg a tartalékokat és termoszkokat. A megbeszélte helyen és időben egy kedves tagtársunk már távcsővel a nyakában várakozott. Felkerestük az etetőket bemelegítésként, közben megérkeztek mások is, felállítottuk a hálókat az egyik etetőnél, aztán vártunk.

Soroltuk a kívánságokat, ki milyen madarat szeretne, évet értékeltünk, és szorgosan toporogtunk – ismét nagyon hideg volt. Egy vörösbegy egy méterre közelített meg minket, és úgy csipegette nyugodtan a kecskerágó bogyóit. Ilyen közelről még sosem láthattam ezt a madárfajt, már ezért megérte volna a fagyoskodást.

A hálóban az első ellenőrzéskor sok széncinege és egy kék cinege volt – s én boldog voltam, hogy kézbe véve gyönyörködhettem bennük. A második ellenőrzéskor fél tucat zöldike is várt minket; e madarak „világító” sárgászöld tollazatát is megcsodáltuk. Nagy dolog a frissen gyűrűzött madarat kézbe venni, majd elengedni! Ennél jobban nem is végződhetett volna az év, csodás élmény volt!

Druzbaczky Ildikó

Interaktív madarászat a világhálón

www.birding.hu

A MŰLT

A Pest Környéki Madarász Kör (PKMK) 1994-es megalakulásával párhuzamosan havi, majd később negyedévi rendszerességgel kiadásra került a FÜZIKE című periodika, amely a Dunakanyar térségében végzett madártani felmérések és védelmi tevékenységek beszámolóit mellett érdekes madármegfigyelési adatokat is közreadott.

Ez a fajta adatgyűjtés és -közlés természetesen nem volt idegen a madarászoktól, hiszen az 1970-es évektől az MME *Madártani Tájékoztatójában*, majd később a *Túzok* című folyóiratában (itt ráadásul képekkel illusztrálva) is megjelentek ilyen, önkéntesek által beküldött információkból származó adatsorok; a *Madártávlát* hasábjain Hadarics Tibor jóvoltából mind a mai napig olvashatunk ilyen jellegű, de már szerkesztett összefoglalókat.

S hogy honnan száraznak ezek az adatok? Természetesen továbbra is az ország minden szegletében nyitott szemmel járó madarászoktól, akiket ma már egy olyan lehetőség szolgál, amely révén megfigyelési adataikat, terepen készített fotóikat azonnal a legszélesebb szakmai közönség elé tárhatják. Ez a lehetőség a www.birding.hu honlap, amelyet 2004 tavaszán azok hívtak életre, akik alig tíz évvel korábban a főváros környékén gyűjtött megfigyelési adatokat rendezték csokorba. Az alapötlet tehát Horváth Gábor, Kóta András és Selmeczi Kovács Ádám személyéhez köthető, a technikai kivitelezés pedig Vig Éva Virág és Árvay Dénes munkáját dicséri.

A JELEN

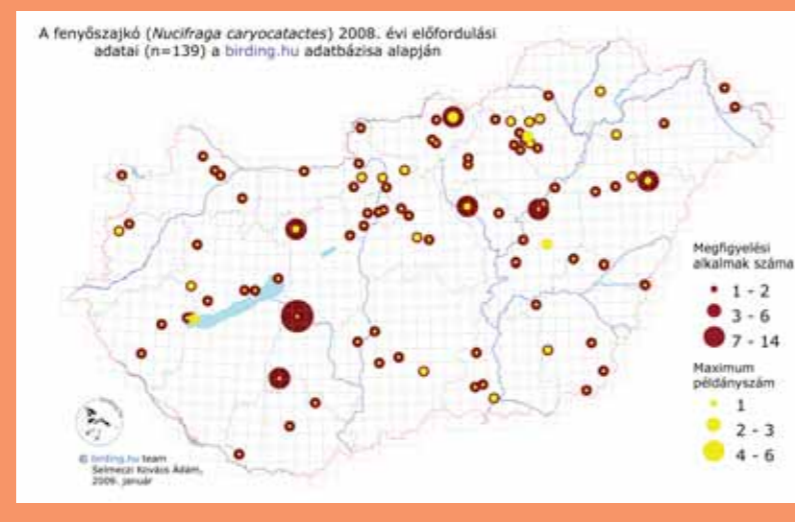
A birding.hu a Magyarországon működő terepi madarászok munkáját, eredményes és gyors adatközlését kívánja szolgálni. Az elmúlt négy év alatt közel 5000 fő regisztrált, és általuk felkerült mintegy 60 000 megfigyelési adat és 10 000 fotó. A napi egyéni látogatók száma meghaladja az ezret.

Működik a honlapon fórum is, amelyen számtalan témakörben írhatnak/olvashatnak az ide látogatók a távcsövektől a madárhatározáson át a gyűrűzésig.

A terepi madarászok közül külön csoportot alkotnak a listázók, az ő kedvükre eddig 21 listát hoztunk létre. Ezek közül a *Magyar lista* (amelyen azok a fajok jelölhetők, amelyeket az adott személy eddigi pályafutása alatt hazánkban

TÉRKÉPEN: A FENYŐSZAJKÓ

A fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*) mint a fenyőöv tipikus madara a környező magashegységek elterjedt fészkelője. Mivel (elvileg) állandó madár, hazánkban csak szóróványosan jelenik meg, bár bizonyos években inváziószerű beáramlása is tapasztalható. Ilyen „beáramlás év” volt 2008, amikor a birding.hu megfigyelői 139 megfigyelési adattal támasztották alá a faj hazai jelenlétét (összehasonlításképpen: a 2004–2008 közötti időszakból mindössze 37 adatot került fel). Természetesen a 2008-as adatok egy része „isméltés”, hiszen több megfigyelő is feltöltötte egymást követően az esetleg ugyanarra a példányra vonatkozó észleléseit (ezek egy része kiszűrhető a világos körök révén), de így is érdemes a mellékelt térképet tanulmányozni. Jól látható, hogy az adatok zöme az északi és a keleti országrészből származik, így idősoros térkép híján is nagyjából kirajzolódik a hazánkba való érkezésének iránya.

Faj: 1. Csonttollú (2795) 2. Keresztcőrű (1980) 3. Nagy őrgébics (1240) 4. Vándorsólyom (1138) 5. Bütykös ásólúd (1115) 6. Vörösnakú lúd (1022) 7. Kís kárókatona (910) 8. Sarki búvár (858) 9. Üstökösreçe (808) 10. Rétiás (799)

Megye: 1. Pest (7584) 2. Csongrád (6759) 3. Veszprém (6172) 4. Győr-Moson-Sopron (5154) 5. Hajdú-Bihar (4665) 6. Budapest (4245) 7. Békés (3123) 8. Nógrád (2881) 9. Bács-Kiskun (2845) 10. Heves (2559)

Település: 1. Budapest (4245) 2. Fertőújfal (3030) 3. Szeged (2675) 4. Apaj (1970) 5. Hortobágy (1593) 6. Sándorfalva (1138) 7. Sopron (881) 8. Debrecen (862) 9. Királyszentistván (855) 10. Geszt (826)

Terület: 1. Borsodi-dűlő (1498) 2. Fehér-tó (1057) 3. Balaton (988) 4. Fertő (959) 5. Nyéki-szállás (800) 6. Csaj-tó (593) 7. Begécs (468) 8. Belterület (446) 9. Halastavak (409) 10. Naplás-tó (405)

Feltöltő (megfigyelő): 1. ifj. Vasuta Gábor (2193) 2. Hadarics Tibor (1535) 3. Tamás Ádám (1528) 4. Selmeczi Kovács Ádám (1167) 5. Szele Ernő (917) 6. Nagy Tamás (863) 7. Horváth Gábor (835) 8. Mészáros Csaba (796) 9. Forintos Nikolett (718) 10. Kókai Károly (710)

Képek száma: 1. Gyakori madárfajok (5602) 2. Egyéb állatfajok (2354) 3. A Nyugat-Palearktis madárfajai (2348) 4. Szóróványos madárfajok (1526) 5. A világ madárfajai (1069) 6. Ritka madárfajok (988)

megfigyelt) a legnépszerűbb, többen vélhetően örömmel elcserélnék a résztvevők számát az eddig látott fajaik számával, hiszen 330 felett mindössze tizenöt állnak... Második helyen említendő a *Kert lista*, amelyhez eddig közel százán csatlakoztak.

A birding.hu-val szoros együttműködésben áll az MME Nomenclator Bizottsága, hiszen ez a testület hitelesíti a Magyarországon előforduló ritka fajok adatait, amelyek első közzétételére legtöbbször e honlapon kerül sor. Külön

menüpont alatt olvashatók a MME NB éves jelentései, felhívásai és beszámolóit.

A JÖVŐ

A birding.hu elindításakor határtalan örömmel vettük tudomásul, hogy a minden különösebb egyeztetés nélkül elindított honlapot a magyar madarász-társadalom széles rétege kedveli és támogatja. Ugyanakkor több ízben szerveztük olyan szakmai találkozót, ahol a felhasználói ötleteket és jobbitó szándé-

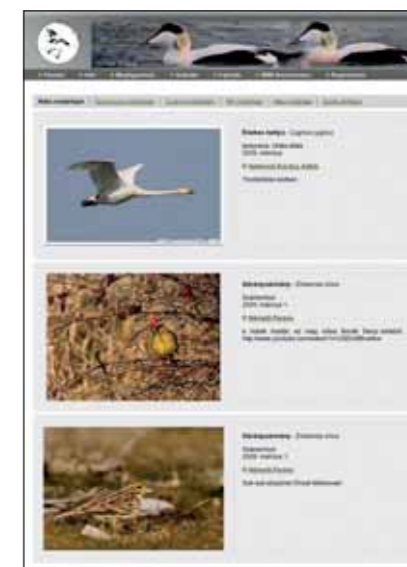
EGY VÉRCSÉS ESETTANULMÁNY

2006 júniusában Zalai Tamás a jászági kék vércsék (*Falco vespertinus*) alvóhelyének ellenőrzése közben egy amuri vércsét (*Falco amurensis*) figyelt meg és fotózott. Ezt a fajt korábban a kék vércse alfajának tartották, bár sem költő- sem pedig telelőhelye (előbbi Mongóliában és Kínában, utóbbi pedig Indiában és Dél-Afrikában található) nem fed át rokonáival. Mivel Európában csak néhány előfordulási adata ismert, nem meglepő, hogy számlálónk a következő napokban felpörögtek, s ami külön érdekes volt, hogy a nyugat-európai országok mellett mongol, kínai és dél-afrikai szervezerekről érkezett látogatások is szép számmal akadtak. A feltöltött fotókat több mint 2500 alkalommal nézték meg. Ez a nagy érdeklődés nem csak faj ritkaságának szólt, hanem mivel a megfigyelt példány olyan tollazati bélyegeket mutatott, amelyet e kevésbé ismert faj amúgy is hiányos szakirodalmi ábrázolása nem ismertetett kellő mértékben, a faj szakértői kénytelenek voltak a fotók alapos elemzésére. Végül ezen képek alapján ítélték elfogadhatónak az első Kárpát-medencei amuri vércsét.

Megfigyelés (3 / 4)		Következő megfigyelés	Előző megfigyelés
Időpont:	2006. július 10.		
Faj:	Amuri vércse - <i>Falco amurensis</i>		
Példány, kor, ivar:	1. imm., tojó		
Település, megye:	Jászberény, Jász-Nagykun-Szolnok Google Maps		
Terület:	Borsóhámi-legelő		
Megfigyelő(k):	Zalai Tamás (Husi), Ecsedi Zoltán, ifj. Oláh János, Tar János		
Feltöltő:	Zalai Tamás (Husi)		
Fotós:	Zalai Tamás (Husi)		
Megjegyzés:	További képek a galériában.		

EGY KIS STATISZTIKA

Bár a honlapot korábban érték olyan „vadász”, hogy a ritka fajok adatainak publikálása miatt jött létre, szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy az elmúlt négy év alatt regisztrált közel 5000 felhasználó egész más irányba tolta a dolgokat. Lássuk mindezt a számok tükrében! Az első tíz helyezett a fent látható módon alakul a kezdetektől a 2008 év végéig (zárójelben az adatok száma).

kü elképzeléseket megpróbáltuk rendszerbe foglaltnak beépíteni.

Szeretnénk ezt a támogatást továbbra is élvezve kiszolgálni a hazai madarászokat – remélhetőleg már az idei évben egy új, rugalmasabban kezelhető rendszerre helyezett honlappal.

Ehhez természetesen várjuk az aktív felhasználók és az érdeklődők ötleteit, elgondolásait!

Selmeczi Kovács Ádám

GÓLYAFELMÉRÉS

2009 – a tizenkettedik országos fehérgólya-felmérés éve. Az első országos gólyafészek-felmérést a Madártani Intézet szervezte meg 1941-ben. Az 1958-ban újra induló cenzusok öt évente követték egymást: 1963 és 1968 után a nemzetközi felméréshez igazodva 1974, majd 1979, 1984, 1989, 1994, 1999 és 2004 következett. Az ornitológusok munkáját 1941-ben a tanítók, 1958 és 1989 között a postások segítették. Az 1941-ben 15-16 000 páros fészkelőállomány az 1970-es évekre a harmadára csökkent. Azóta 5000 pár körül ingadozik a hazai gólyanépeség, ugyanakkor folyamatosan nő a villanyoszlopokra épült fészkek aránya. A hagyományok folytatásán túl azért is fontos a felmérések rendszeres végzése, mert ezek jelentik a védelmi munka megalapozását.

Kérjük, csatlakozzon a gólyafelmérés segítőinek táborához! Mindehhez csupán az ismert fészkek adatait kell az MME-hez eljuttatni!

További információk a www.golya.mme.hu honlapon és a *Madártávlát* következő számában.

MADÁRBARÁTOK BALATONFÜZFŐN

2008. dec. 29-én a Balatonfüzfői Vállalkozók és Civil Szerveződések Egyesülete (Vácisz), a helyi Művelődési Központtal közösen, madáretető elkészítésére szervezett programot a város, településrész gyermekeinek. Az immár 2. alkalommal megtartott eseményen, 29 gyerek vett részt és a munkák elkészítése után kapott értékes ajándékokat. A program szervezői és lebonyolítói a Pintér házaspár tagjai voltak. A Balaton Nyugdíjas Klub tagjai gépi munkával segítették az etető elkészültét.

VIPERAVÉDELMI AKTUALITÁSOK

A tavasz közeledtével munkatársaink felmérést végeztek a Rákosivipera-védelmi Központban. A vizsgálat a már szabadban telelő növendék és felnőtt állatok és a tavaly született kisviperák körére terjedt ki. Természetes élőhelyükön a rákosi viperák a telet rágcsálók elhagyott járataiban töltik. A teletelés helyének megválasztása döntő lehet az egyedek túlélése szempontjából, hiszen helyváltoztató képességük ilyenkor korlátozott. Fontos, hogy az üreg fagymentes legyen, belvizektől védett magaslaton helyezkedjen el, és a télen aktív ragadozók se tudjanak rátalálni.

A Rákosivipera-védelmi Központban szabadtéri terráriumokban tartott egyedeknek mesterséges üregekben van lehetőségük a teletelésre, természetesen ragadozóktól védett helyen. A mesterséges üregek belvizmentes helyen lettek – a fagyhatárnál jóval mélyebbre – leásva. Az üregek ellenőrzése és az így nyert információk felhasználása a folyamatos fejlesztésben előfeltételei a természetvédelmi program sikerességének.

Az MME szakemberei a Fővárosi Állat- és Növénykert munkatársaival közösen vizsgálták a telelő viperákat. A megfigyelt

viperák 73,5%-a mesterséges telelőüregek aljában tartózkodott, ám a februári hideg idő ellenére egy hím egyed már a felszínen találtak. Az élőhely-rekonstrukció helyszínére telepített 15 üreg vizsgálata során a korábbi évektől eltérően nem észleltünk telelő kétélűtűket, ami valószínűleg az elmúlt években tapasztalt szárazság számlájára írható.

Az újszülött hullók halandósága az első évben a legnagyobb. A rákosi vipera-szaporulat túlélésének maximalizálása érdekében a tenyészprogramban született kígyók terráriumban, egyesével elhelyezve, „ébrén” töltik első telüket. Az így felnevelt egyedek a talajmenti fagyveszély elmúltával, május elején kerülnek ki a szabadtéri terráriumokba.

A 2008 augusztusában született viperák közül 205 egyed, a korábbi években már bevált gyakorlatnak megfelelően ébrén töltötte a telet. A folyamatos táplálásnak köszönhetően a születésükkor átlag 2,4 grammos és 13,9 centiméteres kiskígyók átlag 7,7 grammosra és 22,8 centiméteresre nőttek. A tél során eddig mindössze 3 egyed pusztult el, ami az összlétszámot figyelembe véve nagyon biztató eredmény!

„BAGLYOK ÉS TUDÓSOK” – ÁPRILIS 1.

Az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület és a Magyar Természetudományi Múzeum az áprilisi tréfalkozás jegyében összejövetelt szervez „BAGLYOK ÉS TUDÓSOK - a bölcsek és a szórakozottak” címmel. A rendezvény időpontja 2009. április 1. (szerda), 14 órai kezdettel.

Helyszín: MTA Székház Díszterme (Budapest, V. kerület, Roosvelt tér 9.).

A Székház előcsarnokában a Magyar Természetudományi Múzeum bagolykiállítását mutat be.

© Gyömi Zoltán

BAGOLYVÉDELME BARANYÁBAN

Az MME Baranya megyei munkatársai által templomtornyokba kihelyezett költőládákban 2008-ban is szép számmal fészkeltek a fokozottan védett gyöngybaglyok. A fészkelőhelyeken végzett költési vizsgálatok elemzését befejezték, ami alapján megállapítható, hogy az előzetes várakozásokkal ellentétben lényegesen rosszabbak a költési mutatók a korábbi évinél.

A kihelyezett 134 költőládában 2008-ban 47 pár gyöngybagoly és 13 pár macskabagoly telepedett meg. Érdekesség volt, hogy a macskabagolyok költésének befejeződése után 4 ládában gyöngybagolyok is költöttek. A gyöngybagolyok esetében 6 párnak második költése is volt. A sikeres költések eredményeként 200 gyöngybagoly- és 24 macskabagoly-fióka repült ki. A kirepült fiókák száma a macskabagolyok esetében nem változott lényegesen, de a gyöngybagolyoknál egyharmaddal kevesebb volt, mint 2007-ben.

Mindent összevetve a 2008-as év az átlagosnál némileg gyengébben sikerült a baglyoknak. A költőládás telepítés kezdete óta azonban már így is 3124 gyöngybagoly- és 383 macskabagoly fióka repült ki a baranyai kollégák által telepített ládák-ból, tehát jelentősen hozzájárultak mindkét faj állományának fennmaradásához.

KERECSENEK ÉS SZÉLKEREKEK

A fosszilis energiahordozók kimerülésével, a gazdasági és a környezetvédelmi szempontok előtérbe kerülésével, egyre nagyobb szerepet kap életünkben a megújuló energiák felhasználása. Hosszú távon nincs is más lehetőségünk, mint a zöld energiák felhasználása. Ugyanakkor, egyes konkrét esetekben a megújuló energiák felhasználásának módja komoly természetvédelmi kérdéseket vet fel! Természetvédelmi szempontból, a megújuló energiák felhasználásával kapcsolatos egyik legérzékenyebb kérdés a szélenergia farmok elhelyezése. Több negatív külföldi példa is bizonyítja, hogy a madarak vonulási útjába eső szélkerekek komoly veszteségeket okoznak bizonyos fajok állományában az adott területen. Egy-egy szélenergia farm megépítését hazánkban is hosszas engedélyezési eljárás előzi meg, ennek része a környezetvédelmi hatástanulmány elkészítése. A hatástanulmány többek között számba veszi azokat a veszélyeket, amelyeket a felállítandó szélenergia farm jelent az élővilágra. Az engedélyek kiadása, és a szélkerekek felállítása után azonban már ritkán kerül sor természetvédelmi szempontú monitoring tevékenységre.

A győri Energy Corp Hungary Kft. és az MME azonban éppen egy ilyen jellegű vizsgálatot végez a következő hónapokban. A Kisalföld hazánk egyik legszeleesebb helye, így kiválóan alkalmas a szélenergia hasznosítására. Egyes ritka, veszélyeztetett madárfajok viszont szintén a kisalföldi élőhelyeken találnak otthonra, és az ő védelmük fontos természetvédelmi feladat. A két szervezet megállapodása értelmében az MME munkatársai rendszeresen ellenőrzik a Mosonszolnok térségében fel-

állított szélenergia farm területét, és regisztrálják az esetleges madárpusztulásokat. A felmérés másik része pedig a legmodernebb technikát hívja segítségül: a szélenergia farm peremén fészkelő kerecsensólyom-párok két tagját jelölik meg műholdas jeladókkal, amelyek naponta többször, méteres pontossággal mérik be a madarak helyzetét. A napelemmel és beépített GPS-egységgel rendelkező, 22 grammos jeladók lehetővé teszik annak megállapítását, hogy a fokozottan veszélyeztetett sólymok milyen mértékben használják a szélkerekek közötti veszélyes területet napi aktivitásuk során. A kapott információkat – a terület rendszeres ellenőrzésekor kapott adatokkal együtt – pedig fel lehet használni az újabb szélenergia farmok tervezésekor. Az alkalmazott technikát eddig hazánkban fekete gólyákon, parlagi sasokon, illetve a szlovák-magyar kerecsensólyom-védelmi LIFE-programban alkalmazták, azonban egyik kutatás témája sem a szélenergia farmok hatásainak vizsgálata volt. A szélenergia farm közelében jelölt madarak felszerelésében a LIFE programban részt vevő szakemberek segítettek. Az első kerecsensólyomra 2009. február 27-én, a másodikra március 3-án került fel a jeladó.

AZ ÉV TERMÉSZETFOTÓSA 2009

Hazánk és tágabb környezetünk természeti értékeinek, csodálatos tájainak, egyedülálló élővilágának és a természet megragadott ritka pillanatainak bemutatásán keresztül, a természetvédelmi és biológiai ismeretterjesztés, a társadalom szemléletformálása és esztétikai értékítéletének fejlesztése érdekében, a **naturArt** Magyar Természetfotósok Szövetsége Közhasznú Egyesület támogatóival közösen meghirdetik hagyományos természetfotó pályázatukat „naturArt -Az Év Természetfotósa 2009” címmel az alábbi kategóriákban:

1. Kezünkben a Föld, 2. A madarak viselkedése, 3. Az emlősök viselkedése, 4. Az állatok viselkedése, 5. Az állatok szemtől szemben, 6. Vadon élő növények és gombák, 7. Kompozíció, forma és kísérletezés, 8. Tájak, 9. Élet a vízfelszín alatt, 10. Napnyugtától napkeltéig, 11. Vadállatok ellenőrzött körülmények között, 12. Ifjúsági kategória (felső korhatár 18 év). A kategóriákon túl pályázni lehet a Dr. Tildy Zoltán-díjra, amelyet annak a 24 év alatti pályázónak ítélnek oda, aki a legszínvonalasabb kollekciót küldi be a „Madarak viselkedése” kategóriában. Pályázni lehet továbbá, bármelyik kategóriában a három leginkább humoros felvételre. Újdonság, hogy a legszebb magyarországi tájkép is különdíjat kap.

„Az Év Természetfotósa 2009” címet a legkiemelkedőbb kollekciót beküldő egyéni pályázó nyeri el. A zsűri által legjobbnak ítélt felvétel az „Az Év Természetfotója 2009” díjat kapja. Az ifjúsági kategória győztese az „Az Év Ifjú Természetfotósa 2009” címet nyeri el. A kategóriák díjazottjai pénz, illetve tárgyjutalomban részesülnek, és támogatóink ezen túlmenően számos értékes különdíjat is felajánlottak. A díjak összesen mintegy bruttó 2 000 000 Ft értékűek.

További részletek: www.naturart.hu

Madárbarát településfejlesztés

1974-ben alapított egyesületünk hazánk legnagyobb, immár tízezernél is több tagot számláló természetvédelmi civil szervezete. Célunk a madarak védelmével hozzájárulni az emberi életminőség és a biológiai sokféleség megőrzéséhez Magyarországon. Ennek érdekében együttműködünk a lakossággal, az önkormányzatokkal, a gazdálkodókkal és az állami természetvédelemmel. Önkéntesek bevonásával természetvédelmi kutatásokat, védelmi akciókat hajtunk végre, ismeretterjesztő előadásokat, tábort rendezünk, kiadványokat jelentetünk meg. Ennek a munkának keretében, közös céljaink minél szélesebb körű támogatásának érdekében jelent meg Orbán Zoltán *Madárbarát településfejlesztés* című kötete. A kiadvány részletesen bemutatja a mindennapi madárvédelem teendőit, a *Madárbarát kert*, *Madárbarát óvoda*, *Madárbarát iskola*, *Madárbarát panel*, *Madárbarát munkahely*, *Madarászovi*, *Madarászszuli* stb. programjainkat, külön fejezet tárgyalja a turizmusfejlesztés kérdéseit és a madárbarát településfejlesztés lehetőségeit.

A könyvet *polgármestereknek, önkormányzati tisztségviselőknek, pedagógusoknak, falusi turizmussal foglalkozó szakembereknek, ilyen képzést nyújtó felsőoktatási intézményeknek és hallgatóiknak ajánljuk. A könyv ingyenes példányai megrendelhetők az MME web boltjában (bolt.mme.hu), a megrendelőnek csak a postai kézbesítés költségét kell kifizetnie.*

Új magyar fűvészkönyv Magyarország hajtásos növényei – Határozókulcsok

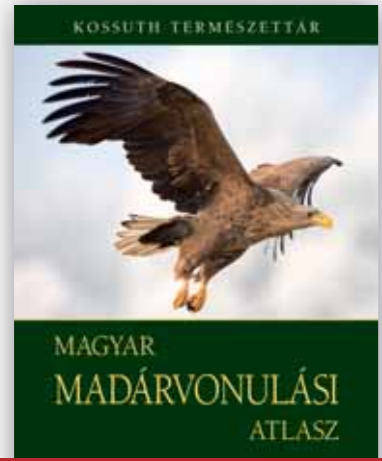

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság gondozásában megjelent a Magyarország területén előforduló őshonos, behurcolt és a szabadban termesztett (illetve időnként megtelepedő) hajtásos növényeket (összesen 2721 fajt) tárgyaló új határozókönyv első – a határozókulcsokat tartalmazó – kötete. (A fajok ábráit tartalmazó második kötet a jövő évben jelenik meg.) A könyvben helyet kaptak az utóbbi években hazánk területéről szép számmal előkerült, korábban ismeretlen növényfajok, de a kötet igyekezett a hazai előfordulási adatokat is aktualizálni, valamint a rendszertani kutatások legfrissebb eredményeit is megjeleníteni. A könyv 31 szerző közreműködésével készült el. Munkájuk eredményeként egy igazi alapmű született. A kötet szerkesztője Király Gergely.

A nehezen határozható nemzetségek kulcsa előtt az azonosítást segítő bevezetés szerepel. A taxonok elkülönítését végző differenciális rész után – gondolatjellel elválasztva – leíró rész következik, amely tovább segíti az azonosítást. A növények méretei számszerűsítve szerepelnek, kerülve a pontatlan ellentétpárokat (például „kisebb”, „nagyobb”). Minden fajnál szerepel termete, életformája, virágzása (harasztok esetében spóraéresi) ideje, jellemző élőhelye és magyarországi elterjedése. A kötet a botanikus szakemberek mellett minden természetvédőnek ajánlható.

Információ: hatarozo.anp@t-online.hu

Magyar madárvonulási atlasz

A Föld egyik leglátványosabb, kontinenseket átívelő természeti jelensége a madárvonulás, amely évezredek óta foglalkoztatja az emberiséget. Sokáig megválaszolatlan talány maradt, hogy miért tűnik el télire a nálunk félszkelő madarak többsége, hol töltik a téli hónapokat, illetve honnan érkeznek hozzánk a távoli vidékeken honos ritka madárvendégek. Herman Ottó és munkatársai (élükön Schenk Jakabbal) a világon az elsők között, 1908-ban kezdték tudományos módszerekkel kutatni a madárvonulást, s az eltelt száz év alatt a hazai szakemberekből jövőképű adatok milliói gyűltek össze. A centenáriumi madárvonulási atlasz tudományos alaposággal, de mindenki számára közérthetően, látványos illusztrációk százaival mutatja be a Magyarországon előforduló madárfajok vonulási szokásait, vándorútjait, telelőhelyeit – mindazt, amire a madárgyűrés módszerével választ lehet kapni, s ami joggal érdekelhet minden természetbarát olvasót.

A mintegy 70 szerző bevonásával készülő kötet a Kossuth Természettár című sorozat részeként előreláthatólag 2009 májusának második felében jelenik meg.

A megjelenést követően a *Magyar madárvonulási atlasz* c. kötetre a Kossuth Kiadó a Magyar Madártani Egyesület tagjai számára 40%-os kedvezményt biztosít mintaboltjaiban. A kötetről és az MME-tagoknak járó kedvezménnyel kapcsolatos részletekről a Madártávlát következő számában tájékoztatjuk Olvasóinkat.

Megfigyelni és megörökíteni

Egyszerű. Gyors. Pontos.

Üdvözöljük a digiszkóping világában! Másokkal is megosztható, egyedülálló élmények részese lehet. A Swarovski Optik Digitális Kamera Bázisa a digitális fényképezőgépet közvetlenül a teleszkóp okulárjához rögzíti – a teleszkóp lesz az objektív. Saját fényképezőgépével örökíthet meg nagy távolságról is elképesztően részletgazdag képeket. A megfigyelési- és fényképezési mód közötti gyors váltás egészen egyszerű, az objektum folyamatosan a látómezőben marad.

MADÁRTÁVLAT

Daru (*Grus grus*)
© Novák László

A molnárgörény

A molnárgörény (*Mustela eversmanni* Lesson, 1827) emlősfaunánk egyik kevésbé ismert ragadozó faja, amely rejtett életmódjából adódóan természetjáró ember szemé elé is ritkán kerül. Az 1973 óta védett ragadozónak ismerjük életmódjának főbb jellemzőit, hogy milyen élőhelyeken fordul elő, de a faj pontos hazai elterjedéséről, populációjának sűrűségéről egyelőre meglehetősen hiányos a tudásunk.

Ha szerencsénk van megfigyelni a molnárgörényt, felismerését az is nehezíti, hogy küllemre nagyon hasonlít közeli rokonához, a házi görényhez (*Mustela putorius* Linnaeus, 1758). A molnárgörény bundája nyáron szalmasárga tónusú, télen inkább világosbarnás (pofafoltja az év minden időszakában jól felismerhető, körülhatárolt), a házi görény ennél mindig sötétebb barnás színezetű. Küllemük alapján a természetben röpké vizuális megfigyelési

lehetőség esetén nehezen különíthetők el egymástól.

A molnárgörény palearktikus elterjedésű faj, Közép- és Kelet-Európától Közép-Ázsián át egészen Kínáig előfordul. Európában két számottevő, a Kárpátok által elválasztott populációja él. A nyugatabbra előforduló populációt alkotó állományokat külön alfajként Éhik Gyula, jeles zoológusunk írta le *Mustela eversmanni hungarica* néven. Hazánkban az Alföld és a Kisalföld tájain fordulnak elő jelentős állományai, lényegesen ritkábban fordul elő dombvidéki, közep-hegységi területeken. A molnárgörény jellemzően a nyílt területek ragadozója. A sztyeppéket, nyílt füves területeket, legelőket, réteket és mezőgazdaságilag művelt területeket egyaránt kedveli, az emberi településeket és erdőket kerüli. Búvóhelye többnyire maga ásta üregekben van, de olykor hörcsögök és ürgék járatait is elfoglalja. Mezőgazdasági terü-

leten, kaszálókon kint hagyott kazlakat is előszeretettel használ pihenőhelyként, sőt az őszi-téli hidegebb időszakban ezeket részesíti előnyben föld alatti üregeivel szemben. Egy időszakban több búvóhelyet váltogatva használ, egy helyen néhány napnál tovább ritkán tartózik. Ettől télen térhet el valamelyest, azokon az élőhelyeken, ahol lehetséges zsákmányállatainak gyakorisága megfelelő a számára; ilyenkor akár több héten át ugyanahhoz a pihenőhelyhez jár vissza portyái után. Búvóhelyét ott hagyott hullatékával (ürülékével) jelöli meg, amely fontos információkat hordoz (pl. fajáról, ivaráról, ivari állapotáról) a fajtársak és más ragadozók számára.

Elsősorban éjszaka jár zsákmány után, de a szürkületi és pirkadati órákban is rendszeresen mozoghat (főként a tavaszi-nyári időszakban). Talajszinten vadászik, prédái is jellemzően a talajszinten élnek. Érzékszervei igen kifinomultak,

zsákmányszerzéskor főképp szaglása- ra és hallására hagyatkozik. Egy éjszaka akár több kilométert is megtehet táplálékot keresve. Lakókörzete a különböző élőhely-típusoktól és azok adottságaitól függően tág határok között mozoghat. Az ivarok között is jelentős különbség lehet: a nőstények sok esetben jóval kisebb területtel rendelkeznek, mint a hímek. Hazánkban mezőgazdasági területen a nőstények lakókörzete 100-250 ha, a hímeké 280-700 ha, de ennek csak bizonyos részét használják szezonálisan. Egy adott élőhelyen azonban nagyobb egyedsűrűséggel fordulhat elő, mint ami a becsült lakókörzetéből adódna, mivel a szomszédos egyedek területei között átfedések lehetnek. Az interszexuális átfedések a lakókörzetek között rendszerint nagyobbak, mint az intraszexuális átfedések esetében.

Táplálékának túlnyomó részét kisemlősök teszik ki, ezek mellett földön

fészkelő madarak, tojások, madárfiókák egyaránt előfordulnak tápláléklistáján. A kisemlősök közül gyakori zsákmánya a mezei pocok és a hörcsög, de ezek mellett nagyobb arányban fogyaszthat egyéb kistrágyalókat (például vándorpatkányt, ürgét) és nyúlfiakat is. Más gerincesek, ízeltlábúak és növények ritkán szerepelnek étlapján. Zsákmányszerzési stratégiájára jellemző, hogy az ürgét, hörcsögöt, patkányt többnyire üregükben, a kisebb rágcsálókat föld felett rövid hajsza után kapja el, vagy kiássa azokat a föld alatti rejtekükből.

Párája legtöbbször március-áprilisban történik; a kölykök nyár elején születnek. Utódainak korai időszakban történő elvesztése esetén rövid időn belül újra ivarzik, és újabb almot hozhat a világra. Leggyakrabban 7-10 kölyök születik, de alomszáma akár 18 is lehet. Születésükkor a kölykök 4-6 grammosak, szemük 1 hónaposan nyílik ki, és más-

fél hónapos koruk után már anyjukkal tartanak zsákmányszerző útján. Ekkor tanulnak meg számos, a létfenntartáshoz és túléléshez szükséges magatartásformát. 3 hónaposan önállósdnak és 9 hónaposan már ivarérettek a fiatal görények.

E védett ragadozónkat veszélyeztető tényezők a gépkocsiforgalomból adódó elütések, másodlagosan a peszticidek, és más intenzív mezőgazdasági technológiák, amelyek negatív hatással vannak prédafajainak egyedsűrűségére. A faj pontos hazai elterjedése, populációjának sűrűsége, dinamikája nem, vagy csak kevésbé ismert. Nemrég kezdődtek hazánkban olyan ökológiai vizsgálatok, amelyek legalább a kérdések egy részére választ adhatnak, és a fajt veszélyeztető tényezők és az ökoszisztémákban betöltött szerepe értékelhetővé válik.

Ottlecz Barnabás

Világszerte, így hazánkban is sokak egyik kedvenc mozihőse a 007-es ügynök, James Bond. A név a madarászoknak – legalábbis azoknak, akik jártasak a világ madártani irodalmában vagy jártak már a Karib-tenger környéki szigeteken madarászni – máshonnan is ismerős lehet. A Nagy- és Kis-Antillák, valamint a Bahama-szigetek madarait tárgyaló egyik határozókönyv szerzője ugyanis nem más, mint James Bond. Azt gondolhatnánk, hogy a nevek véletlen egybeeséséről van csupán szó, hiszen egy terepi madárhatározó szerzője és egy mozivászorról ismert szívtipró és legyőzhetetlen titkosügynök között nem tűnik valószínűnek bármiféle kapcsolat. Pedig van!...

A James Bond-történetek írója, az angol IAN FLEMING (1908–1964) lelkes természetjáró és amatőr madármegfigyelő is volt, aki a II. világháborúban a brit hírszerzésnek dolgozott. FLEMING a háború után visszavonult, és minden év első két hónapját a Jamaica északi partján fekvő Goldeneye nevű birtokán töltötte. Később egy londoni lapnál kezdett dolgozni, de azonnal két hónap szabadságot kért, és Jamaicára utazott, hogy feleségül vegye az akkor már tőle állapotos, előző férjétől ezért frissen elvált ANNE CHARTERIST. Újdonsült neje biztatására kezdte írni az őfelsége legjobb titkosügynökéről szóló első kémtörténetet (*Casino Royale*), amelyet haláláig további

madarászok, hanem a James Bond-rajongók, a szuperkémmel kapcsolatos tárgyakat gyűjtők által is keresett könyv lett.

Az ornitológus JAMES BOND jómódú philadelphiai család fiaként született 1900-ban. Természet iránti gyermekkori érdeklődése kezdetben lepkegyűjtésben nyilvánult meg. A madarak iránti vonzalmát apjának FRANCIS BONDNak köszönheti, aki 1911-ben a philadelphiai Természettudományi Akadémia megbízásából maga is vezetett egy gyűjtőutat az Orinoco deltájába. Miután apja megözvegyült, az egész család Angliába költözött. JAMES BOND 1922-ben Cambridge-ben szerzett bölcsész diplomát, majd visszatért Phila-

a modern múzeumi madárgyűjtemények felállításának és kezelésének alapjait azzal, hogy a gondosan, egyedileg leltárba vett példányokhoz részletes adatokat, adatbázist rendeltek, amely a gyűjtés pontos helyén és idején kívül, biometriai adatokat, a tollal nem fedett részek színét, a belső ivarszervek méreteit stb. is tartalmazta. Nem véletlen, hogy ma is a philadelphiai Természettudományi Akadémia birtokában van a világ fajokban és az őrzött példányok számában is leggazdagabb madárgyűjteménye (kb. 9000 madárfaj közel 200 000 példány).

1926-ban a Kis-Antillákon (Barbados, Dominica, St. Vincent- és St. Lucia-sziget)

Az igazi JAMES BOND 007

tizenegy novella és két, rövidebb történetet tartalmazó kötet követett. A karibi térség akkoriban legjobb madárhatározója egy JAMES BOND nevű amerikai ornitológus által írt *Field guide to the birds of the West Indies* című könyv volt. Ez a határozó természetesen megvolt a Jamaicán madármegfigyeléseket is végző íróknak, és amikor az a saját főhősének keresett egy rövid, férfias, ugyanakkor egyszerű, hétköznapi nevet, akkor e könyv szerzőjének nevét „kölcsonözte” a 007-es ügynöknek. Egyik későbbi életrajzírója, JOHN PEARSON erről azt írta, hogy James Bond (a titkosügynök) 1952-ben, január harmadik keddjének délelőttjén született, amikor FLEMING befejezte a reggelit és szeme megakadt a Goldeneye konyhaasztalán heverő madárhatározón... E kötet ezért nemcsak a

delphiába, ahol majdnem három évig egy bankban dolgozott.

1925-ben a philadelphiai Természettudományi Akadémia megbízásából RODOLPHE MEYER DE SCHAUENSEE társaként hat hónapig tartó gyűjtőúton vett részt az Amazonas alsó folyásánál. Önállóan vagy társszerzőként több közleménye jelent meg dél-amerikai madarakról, főleg Bolívia és Peru madárvilágáról, igaz ezek az írások nagyrészt az Egyesült Államok egyik leggazdagabb madárgyűjteményével rendelkező philadelphiai Természettudományi Akadémia anyagának vizsgálatán alapultak, hiszen BOND – leszámítva egy 1961-ben a Venezuela partjainál fekvő szigeteken tett utat – nem járt többé Dél-Amerikában. BOND és MEYER DE SCHAUENSEE teremtették meg

tett első útja során JAMES BOND érdeklődése a Karib-tengert övező szigetek akkor még alig ismert különleges madárvilága felé fordult. Az elkövetkező ötven év során hosszú és alapos utazásokat tett a Bahama-szigeteken, a Nagy- és a Kis-Antillákon. Több mint száz szigetre látogatott el, hosszabb időt töltött Kubában és Hispaniolán. A Karib-tengert övező szigetek madárfajainak 98%-ával találkozott, útjai során 294 madárfaj példányait gyűjtötte be, és mintegy harminc tudományos cikket írt a területről. Már az 1930-as években megállapította, hogy a Nagy- és a Kis-Antillák madárvilága észak-amerikai eredetű, és nem dél-amerikai, mint ahogyan azt korábban gondolták. Egyedül a Kis-Antillák szigetsorától egy szélesebb „tengerszorossal” elválasztott, az

Orinoco hatalmas deltavidékéhez viszont nagyon közel fekvő – földrajzilag is már Dél-Amerikához tartozó – Trinidad és Tobago madárvilága származik Dél-Amerikából. JAMES BOND életéről és az 1950-es, 1960-as években tett madártani kutatóútjairól felesége, MARY WICKHAM BOND írt képekkel és térképekkel illusztrált könyvet *To James Bond with love (James Bondnak szeretettel)* címmel.

A philadelphiai Természettudományi Akadémia gondozásában jelent meg BOND *Check-list of birds of the West Indies* című fajlistája, amely 1956-ig négy kiadást ért meg, e listát BOND folyamatosan frissítette, 1956 és 1987 között 27 kiegészítést jelentetett meg. *Birds of the West Indies* című könyvét 1936-ban először szintén a philadelphiai Természettudományi Akadémia adta ki. Az első kiadás még nem volt a mai értelemben vett terepi határozó, hiszen képtáblák sem voltak benne. BOND 1947-ben dolgozta át a könyvet terepi határozóvá (*Field guide to the birds of the West Indies*), ekkor már színes táblák is kerültek bele.

1960-ban egy londoni lap olyan könyvismertetést közölt a mű akkori kiadásáról, amelyben kínzásokkal, Smith & Wesson fegyverekkel, illetve a szerző életével és jellemével össze nem függő más dolgokkal kapcsolatos homályos utalások is voltak. Az ornitológus és felesége ekkor értesült arról, hogy a James Bond nevet valaki bosszantó módon felhasználta. Természetesen hamar megtudták, hogy IAN FLEMING volt az „elkövető”. FLEMING később levelet küldött BOND feleségének, amelyben felfedte a név „kölcsonzésének” történetét, végül a következőt írta: „*Viszonzásul csak azt tudom felajánlani önnek vagy James Bondnak, hogy korlátlanul használja az Ian Fleming nevet amilyen célból csak akarja. Egy napon a férje talán felfedez egy különösen borzasztó madárfajt, amelyet ha sértő módon szeretne elnevezni, akkor nevezze csak el Ian Flemingről.*”

IAN FLEMING és JAMES BOND személyesen mindössze egyszer találkoztak, amikor 1964-ben az ornitológus feleségével látogatást tett Jamaicán, és FLEMING meghívta őket ebédelni. Az író kedves házaspárnak találta őket, akik – bár BOND

korábban sokat bosszankodott azon, hogy engedélye nélkül használták fel a nevét – jól szórakoztak az egész történeten, humorosan fogták fel azt. A találkozás alkalmával FLEMING köszönetként – vagy tán kiengesztelésül – adott egy példányt JAMES BONDNak az éppen néhány hete megjelent *You only live twice (Csak kétszer élsz)* című Bond-könyvből „*Az igazi James Bondnak, személyazonossága tolvajától. Ian Fleming 1964. február 5. (egy nagy nap!)*” dedikálással.

A történetet az ornitológus felesége, MARY WICKHAM BOND is megírta *How 007 got his name (Hogyan kapta a nevét a 007-es)* című 1966-ban megjelent könyvében, amelyben részletesen elmeséli, hogy férje hogyan lett „*áldozata minden idők legnagyobb hasznot hozó rablásának – a neve ellopásának*”. A könyvecske tartalmaz egy – eredetileg 1962-ben a *Harward Lampoon* című satirikus lap által kiadott *Alligator* című James Bond-paródia-

kötetben megjelent – *On Her Majesty's Ornithological Service (Őfelsége madártani szolgálatában)* című paródiát is, amelyet szerzőként Avian Flamish jegyez.

JAMES BOND hosszú ideig volt a philadelphiai Természettudományi Akadémia madárgyűjteményének kurátora, tagja volt az American Ornithologists' Unionnak, 1987-ben pedig a British Ornithologists' Union is tiszteletbeli tagjává választotta. 1954-ben kiemelkedő munkásságáért megkapta a madártan terén adható legrangosabb amerikai elismerést, az American Ornithologists' Union William Brewster-érmét, de több más díj – az Institute of Jamaica Musgrave-érme (1952), a philadelphiai Wilderness Club érme (1961),

a philadelphiai Természettudományi Akadémia Leidy-érme (1975), a Congreso Iberoamericano de Ornitología ezüstérme (1983) – birtokosa is volt.

Hosszú betegség után 1989 februárjában halt meg Philadelphában.

Az ornitológus JAMES BOND emlékét két madár (két alfaj) tudományos neve őrzi. H. G. DEIGNAN 1951-ben az ő tiszteletére nevezte el a Dél-Amerikában élő kakaórigónak a St. Vincent-szigeten élő alfaját (*Turdus fumigatus bondi*), illetve JAMES BOND barátai, K. C. PARKES és A. R. PHILLIPS 1978-ban szintén az ő tiszteletére nevezték el a gyöngybagolynek a Honduras partjai előtt fekvő Bahía-szigetéről újonnan leírt alfaját (*Tyto alba bondi*).

Annak elismerésül, hogy BOND kutatásai során felismerte, hogy – Trinidad és Tobago kivételével – a Karib-tengert övező szigetek nagy részének madárfajai főleg Észak-Amerikából származnak, DAVID LACK a Nagy- és Kis-Antillák madárvilágának evolúciós kapcsolatait bemutató, 1976-ban megjelent *Island Biology* című könyvében *Bond-vonalnak* nevezte el azt a Tobago és Grenada között húzódó állatföldrajzi választóvonalat, amelytől északra fekvő szigetek madárvilága észak-amerikai, délre fekvőké pedig dél-amerikai eredetű.

Az ornitológus JAMES BONDNak a Bond-filmek készítői is emléket állítottak, mégpedig a PIERCE BROSNAN főszereplésével 2002-ben bemutatott *Die another day (Halj meg máskor)* című filmben, amelynek egyik – Havannában játszódó – jelenetében a 007-es ügynök egy beszélgetés során leemel a polcra egy könyvet, majd címlapját és hátsó borítóját is megmutatja a ráközelítő kamerának. Ez a könyv pedig nem más, mint JAMES BOND *Birds of the West Indies* című határozókönyvének a *Collins Field Guide* sorozatban 2002-ben megjelent legújabb, 5. kiadása. A főhős a könyvet és egy távcsövet is magához vesz, sőt ezek a kellékek a következő, egy tengerparti bárban játszódó jelenetben is nála vannak, amikor is a bemutatkozáskor újdonsült társnőjének azt mondja, hogy madárlesen van Kubában, mint ornitológus...

A tavasz szépségei

Tavaszi... Mennyivel többet jelent e szó a számomra, amióta madarászodom (immáron 14 éve). Minden évben „a pusztán” talál a tavasz – köszönet érte nagy tudású, kedves madarász barátomnak, Mészáros Csabának.

Csikós-pusztá, Blaskovics-pusztá, Montág-mocsár: megannyi – korábban számomra ismeretlen – hely. Néhány éve azonban megteltek étellel a gondolataimban... Ezekre a helyszínekre emlékezve szinte átjár a borzongás, a hangok és színek kavalkádjá cikázik a szememben és fülemben...

Első a munka (természetesen), hiszen egy idő után az ember már nem elégszik meg azzal, hogy „csak” élvezetből madarászodjon; amint egyre többet lát, igénye támad, hogy megőrizze azt a szépséget, változatosságot, amely körülveszi. Ha időközben gyermeke is születik az embernek, ez az érzés felerősödik, és már nevesíthető célja lesz annak, amiért meg kell őrizni ezeket a csodálatos értékeket. A természet védelmében elkezdett feladat nagy felelősség is,

Bíbic

Nagy póling

hiszen nem egyszeri alkalomról van szó, eredményt csak akkor érhetünk el, ha ezt rendszeresen, lelkiismeretesen, évről évre elvégezzük. Olyan, mint a téli madáretetés: ha belekezdünk, kötelességünk egész télen folytatni, mert a hirtelen üresen hagyott etető az odaszoktatott madarak pusztulását okozhatják.

A pusztán is ez a helyzet. Kis csapatunk, Csaba vezérletével évek óta telepít kékvércse-költőládákat, nem kis sikerrel. Ez a sikerélmény, és hát az elkötelezettség, a felelősség is azt mondja, hogy évről évre javítani illetve gyarapítani kell ezeket az odúkat.

Amikor végeztünk a „kötelezővel”, jöhet a szórakozás. Hatalmas séta a mocsárban. A víz szinte mindenütt a csizma felső részét nyaldossa, és igyekszik utat találni a nyílás felé... Egy idő után azért kitapasztalja az ember, hogyan kell emelnie a lábát ahhoz, hogy a legkevesebb víz kerüljön a csizmába. Csodálatos a táj, mindenütt tocsogók, zombékosok, csatornák, düledező, romos pajták, ólak – mind-mind a táj részei, egységes egészet alkotnak. Ebben a tájban még az ember, a madarász is részévé válik a természetnek, mert nem akarja megváltoztatni, óva-

tosan, nesztelenül mozog, mint a régi korokban a cserkelő vadász. Ami körülvesz bennünket, az minden képzelet felülmúl. Darvak 30 példányos csapata táplálkozik mellettük, nem sokkal tőlük jobbra nagylilik-csapat teszi ugyanezt. A hodályból rejtetten figyeljük mozgásukat, pásztázzuk a tájat, majd spektívvvel egyre közelebről gyönyörködünk ezekben a csodálatos madarakban. Milyen kár, hogy darvak a mocsarak lecsapolása miatt már nem fészkelnek nálunk. Annál nagyobb öröm minden tavasszal és ősszel, amikor vonulási időben újra megjelennek hazánkban ezek a fenséges madarak.

Egy traktor véget vetett az idillnek, és a madaraink odébb reppentek, biztonságos távolságba. Éppen indulni készültünk, amikor sasszemű barátom köpeteket vett észre a gerenda alatt. Felpillantva nem várt meglepetés várt ránk: egy gyöngybagoly húzódott be a felső gerenda és a tető közé, és mit sem zavartatva pihent az éjszakai fárasztó vadászat után. Ez a csodás tollazatú

Pajzsoscankó

© MATYKÓ TIBOR GRAFIKAI

madár (szerintem a legszebb magyarországi bagolyfaj) nagyon érzékeny a téli hosszantartó hidegre, keményebb teleken, amikor magas a hó és a baglyok nem tudják nyakoncsípni zsákmányálataikat, ijesztő számban pusztulnak el táplálékhiány miatt. Szerencsére a tavalyi tél nem tizedelte meg őket.

Reméljük, a jövőben is lesz költés az elhagyott hodályban.

Ahogy tettünk egy hatalmas kört a mocsárban, mindenhol a tavasz hírnökeivel találkoztunk. Hatalmas (több száz) bíbic- és aranylile-csapatok vegyesen. Az ember elnézné őket egész nap. Mennyire más a két madár testfelépítése... A bíbic lekerekített szárnya és csapongó repülési stílusa jócskán különbözik az aranylile hegyes szárnyától és villámgyors (a cankókéra emlékeztető) cikázó repülésétől.

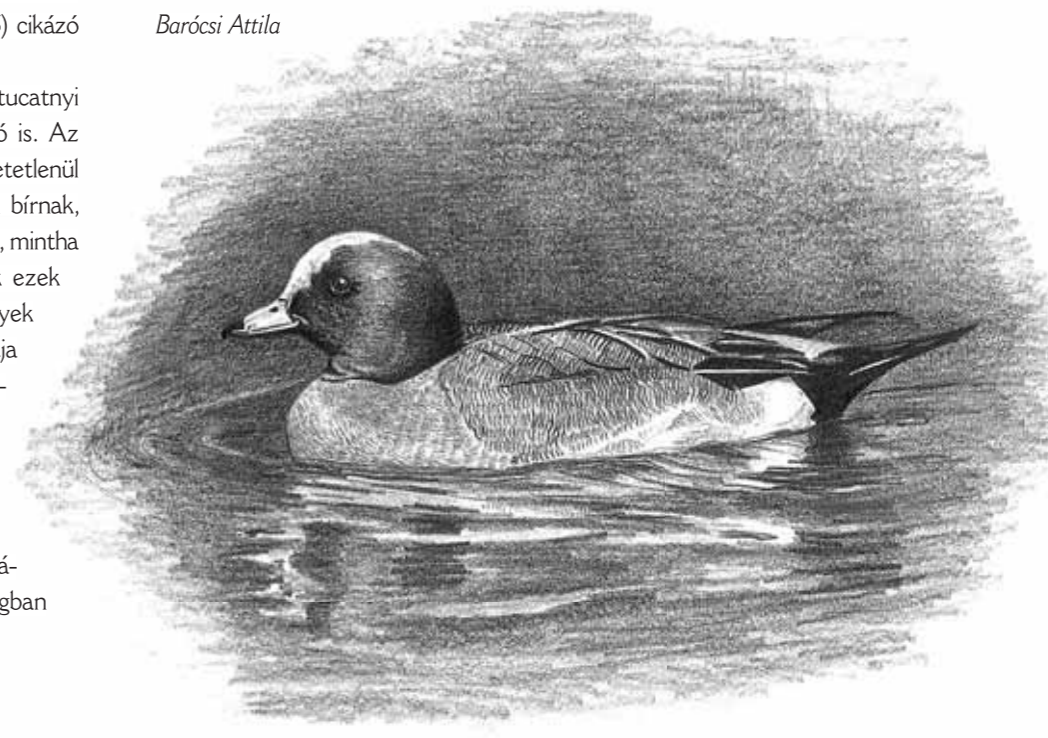
A csapatba elvegyült néhány tucatnyi piroslábú cankó és pajzsoscankó is. Az utóbbi faj hímjei szinte elképzelhetetlenül változatos mintázatú tollazattal bírnak, és az ember sokszor csodálkozik, mintha nem is egy fajhoz tartoznának ezek a madarak. A távolban seregélyek több százas csapata változtatja alakját, alkalmazkodva a másodperc tört része alatt egymáshoz. Csak ámulhatunk, amikor ezt az összhangot és rövid reakcióidőt észleljük. A seregélyraj tagjai együtt mozognak, emberek számára elképzelhetetlen összhangban

és szervezettséggel. Ez is egy igazi csoda! A látvány, a színek kavalkád lenyűgözi az embert, de nem lenne teljes a kép, ha nem hallhatnánk a hangok hasonló gazdagságát, amit képtelenség szavakba önteni, érzékeltetni.

A füttyülő récék szomorkás füttyentése, a pólingok semmihez nem hasonlítható hangja, a piroslábú cankók éles ismétlődő kiáltása, a bíbiciek jól ismert rikoltása – mind-mind a mocsár élővilágának varázslatos világához tartozik, amivel nem tud betelni az ember...

És amikor 10-15 kilométer megtétele és sok-sok élmény után már azt hiszi a fáradt madarász, hogy ezt már nem lehet fokozni, nagyon halhán, szinte önmagát szórakoztatva megszólal egy unka, majd még egy... de ez már egy barna ásóbéka kopogása... nem látok egyet sem, de a hangjuk jól érzékelhető. Lekuporodom és hallgatózom. Legszívesebben itt maradnék még nagyon sokáig, és gyönyörködnék a látványban, a hangokban, a tavaszban, amelyhez foghatót továbbra sem tudok elképzelni, és amit minden évben annyira várok...

Baróci Attila

Füttyülő réce

Régebbi cikkeinkre kíváncsi? A Madártávlat évfolyamaiban megjelent összes cikket tartalmazza a www.matarka.hu internetes adatbázis!

Érdekes harkáymegfigyelés

2008. december 30-án a tiszavárkonyi füzes-nyárasban madarászta a Tisza partján. Az erdőben hallottam keresgélni egy nagy fakopáncsot (*Dendrocopos major*), amely éppen egy 20 méteres magasságú fekete nyár koronában tartózkodott. A mellette levő fán (egy hasonlóan magas fehér nyáron) a törzs alsó részén, körülbelül 1 méterre a földtől egy fekete harkály (*Dryocopus martius*) „dolgozott”. Fatörzsön eddig még nem láttam ennyire alacsonyan tartózkodni fekete harkályt... A nagy fakopáncs hallatta a szokásos egytagú „csipp” hangját. Egy idő után a fekete harkály válaszolt neki egy érdekes, általam még sosem hallott hangon. Hozzávetőlegesen egy percen át felelgettek egymásnak, majd a fekete harkály egy másik fára repült. E madárnak egy afféle „lebutított” hangja volt, amely hangszínében és magasságában hasonlított az ölyvszerű hosszabb „csjááá”-ra, de két rövid tagja volt: „csjik-csjak”, így már hasonlított a nagy fakopáncs hangjára. Jó pár éve figyelem már a harkályokat, de ilyet még nem tapasztaltam.

Ónodi Gábor

Nagy fakopáncs – és a hungarocell

2008 augusztusának végén több kollégáknak is feltűnt azon harkály ténykedése, amely az intézményünkkel (Népjóléti Szolgálat, Celldömök) szembeni háztömb sarkán tevékenykedik. A nagy fakopáncs (hím példány) azóta rendre megjelenik ezen a helyen a mai napig is. Gyakorta „megzavarja” esetkonferenciáinkat... Talán szeretne magának „lakást bérelni” a Gábor Áron utcában, vagy egyszerűen a panelfalban keletkező rezgéseket véli féregrágásnak? A válasz egyelőre ismeretlen számunkra. Az viszont tény, hogy őkelme nap mint nap visszatér és dolgozik teljes erejéből. A ház sarkán látható, hogy már tenyéryni mélyedéseket vájt a hungarocellel bevont panelfalba, egymás alá. A mélyedések csak a háztömb északnyugati sarkán láthatóak. De vajon mi vezérli harkályunkat e kissé kártékony tevékenységében? A *Madártávlat* 2007/téli számában már szerepelt híradás némileg hasonló esetről, vagyis a harkályok néha nagyon „melléfognak”, hiszen a fában való kutakodás helyett a mesterségesen előállított építési anyagot kopácsolják. De lehet, hogy csak egyszerűen a szigetelésben megbújó, áttelelő lárvákat keresik ilyen kitarótan...

Kutasi Alexandra

Vörösnyakú lúd a Rábán

Egy vörösnyakú lúd bukkant fel 2008 októberének első napjaiban Alsószőlőnk községnél, a duzzasztógát feletti szakaszon, tőkés réccék társaságában – amit először a helyi horgászok figyeltek meg. Mi október 8-án találkoztunk e madárral az egyik horgászhely közelében, amint az itteni fészkelésből származó 6 bütyköshattyú-fiókához csatlakozva úszkált, majd kilépett a partra, és csipegetni kezdte a parti növényzetet. A nálánál jóval természetesebb hattyúfiókák barátságosan fogadták, nem bántották. Ennek esetleges oka lehetett a hattyúszülők hiánya is. Feltűnő volt madarunk barátságos viselkedése, 4-5 méterről lehetett fotózni, de megfogni nem engedte magát. Ebből következően valószínűsíthető, hogy háznál nevelkedett vagy állatkerti példányról lehet szó. A vadon születtett lúdfélékre ez a bizalmas viselkedés nem jellemző. A horgászok elmondása szerint kezdetben az általuk kínált különféle eledelt nem fogadta el tőlük. Sikeresült leolvasni a bal lábán lévő sűrű szürke színű fehér feliratos gyűrűjét, amelyen a következő felirat volt olvasható: A13 08 (a 08 szám függőlegesen, egymás alatt) és L648 EE (a két E betű függőlegesen egymás alatt). A madár 2008. november 2-ig tartózkodott az említett Rába-szakaszon.

Jandrasits László – Szabó Imre

A vörösnyakú lúd itt publikált megfigyelése érdekes adat, ezért is került be a *Madártávlat* jelen számába, de a madár bizonytalan eredete (fogságból való származása?) még több, tisztázásra váró kérdést vet fel. A megfigyelés hitelesítését követően az eredményről beszámolunk Olvasóinknak – a szerk.

© JANDRASITS LÁSZLÓ

Rendellenes színezetű fekete rigó

A Földünkön élő összes élőlény között vannak az átlagtól, a normálistól, a megszokottól valamilyen módon eltérő példányok. Egy ilyen furcsa színezetű fekete rigót (*Turdus merula*) sikerült megfigyelnem 2007. április 25-én Miskolcon: az egész feje nyaktól felfelé fehér volt, a szárnyán is voltak fehér tollak. A madár jól érezte magát a normális kinézetű fajtársai között. A fehér fejű példány természetesen viselkedett, a többi „normális” kinézetű fajtársaihoz hasonlóan énekelt a fán, vagy a fűben keresgélt, és néha beszállt a Perces-patak betonozott aljára inni. Az erős területfűtéséből arra a következtetésre jutottam, hogy valahol a közelben fészkel. A többi hím rigót erősen támadta (és nem azok őt!), tehát ez a „másság” a madár esetében semmilyen hátránnyal nem járt. 2007-ben utoljára május 10-én találkoztam vele – s ez a dátum, mint tudjuk, a Madarak és fák napja...

Katona Csaba

© KATONA CSABA

Fenyőpinty-csapatok

Somlójenő határában egy lábon hagyott nagy napraforgótábla felett fenyőpintyek (*Fringilla montifringilla*) ezres számú csapata jelent meg 2009 januárjában. Szívmelengető látványt nyújt a szemlélőnek a tarka madársereglet, hiszen a csapathoz más egyéb pintyfélék is csoportosulnak, tengelicék, kenderikék, zöldikék, és gyakran mezei verebeket is megfigyelhetünk a tarka sokaságban. Megfigyeltem, hogy akkor csoportosulnak egy nagy csapatba, mikor borús az égbolt, és mínuszokat jelez a hőmérő. Talán ennek az lehet a legkézenfekvőbb magyarázata, hogy ilyenkor nagyobb szükség van a csapatszellemlre, az összetartásra. A területet gyakran látogatják a ragadozómadarak, köztük az északi tundrák felől érkező kis sólyom, a karvaly (sőt még a kerecsensólyom is megjelent a területen). Fontos tehát a csoportosulás, mert a ragadozó érkezésekor egyszerre repül fel a levegőbe a madársereglet, megfigyelhetően összetartva, így sokkal nehezebb a dolga az éles szemű sólymoknak. A táplálék felkutatásában is nagy szerepe van természetesen a csoportosulásnak, a több szem többet lát alapon. Az internetes madarászportálok is arról számoltak be, hogy a határhoz közel, Ausztriában a Rába egyik mellékvölgyébe fenyőpintyek milliói járnak éjszakázni. A hatalmas madártömeg már napnyugta előtt több részletben érkezik az éjszakázóhelyre, s a jelenség még a teljes sötétség beálltaig tart.

ifj. Vasuta Gábor

© IFJ. VASUTA GÁBOR

Kisasszonyréce

a váci Ligetben

2009. január 10-én Tímár Gábor egy hím kisasszonyrécét (*Aix sponsa*) figyelt meg Vácott, a Ligeti-tónál, amelyet másnap Pintér Balázs információja révén magam is láthattam és fotózhattam. A kemény hideg ellenére a területen fakadó melegvízű forrásoknak köszönhetően egy nagyobb sásos vízfelület mindig rendelkezésre áll az itt telelő tőkés récék (*Anas platyrhynchos*) és vízityúkok (*Gallinula chloropus*) számára, amelyek mellé ez az érdekes, de nyilvánvalóan díszmadártartótól szökött amerikai faj is betársult.

Az elkövetkező napokban több megfigyelő is láthatta ezt a kistermetű, de a felkínált élelemért derekasan megharcoló kacsát, amely hazánkban jóval ritkábban bukkan fel, mint közeli rokona, a mandarinréce (*Aix galericulata*). Érdekes egybeesés, hogy néhány nappal később egy fahéjszínű (tenyésztői) színváltozathoz tartozó tojó példány is előkerült, amelyet Bécsy László kapott lencsevégre Leányfalu közelében a Duna partján.

Selmecezi Kovács Ádám

© SELMECEZI KOVÁCS ÁDÁM

Szelíd fekete gólya

Miskolc belvárosában

2008. szeptember 15–25. között Miskolc belvárosában egy fekete gólya (*Ciconia nigra*) volt megfigyelhető, amint a legforgalmasabb belvárosban a Szinva medrében táplálkozott, illetve a Szinva partján pihent. Tollazata alapján fiatal madárról van szó, amely a járókelőket, kutyasétáltatókat 5-6 méteres távolságra engedte! Több járókelő mobiltelefonokkal és fényképezőgépekkel fotózta, és aggódva telefonáltak a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságához, illetve a Miskolci Vadasparkhoz, hogy „mentsék meg” a madarat.

Madarunk teljesen egészséges volt, s ha megunta a nagy népszerűséget, felrepült a legközelebbi lámpaoszlopra, miközben könnyedén kerülgette a különféle kábeleket.

A madár történetéhez tartozik, hogy a nyár folyamán a Miskolc-hoz tartozó Garadna-völgyi pisztrángosban valószínűleg ezt a madarat etették, így megszokta az ember(ek) közelségét (Pongrácz Ádám természetvédelmi ör szóbeli közlése).

A fent említett belvárosi Szinva-szakaszon 2008 és 2009 januárjában néhány nagy kócsag szintén táplálkozott ezen a területen.

Losonczy László

© LOSONCZI LÁSZLÓ

Makgyűjtő szajkók

© IFJ. VASUTA GÁBOR

2008. október 19-én a Tüskevári-erdőben hazafelé tartva a biciklivel idős tölgyek mellett gurultam el, mikor az erdő szélén megpillantottam a makkal teli csőrrel repkedő szajkókat. Bő volt a termés, a szajkók az erdőben szedegették a makkot, majd megtömött csőrrel a közeli legelő irányába repültek vele. Itt a cserjék alatt dugdosták el a zsákmányukat, hogy biztos élelmiszerraktárak legyen az ínséges hónapokra. Rögtön előkerült a fényképezőgép, hogy fotókat tudjak készíteni a tömött csőrrel repülő madarokról, amelyek szinte ingajáratban közlekedtek. Mindig azt a taktikát alkalmazták, ha észrevettek, hogy vagy visszafordultak az erdőbe, vagy messze oldalt kikerültek engem, így még véletlenül se tudjak használató képet készíteni róluk. Végül egy kazal mögül fotóztam őket... Gyakran még a csőrükben lévő makkot is kiejtették, ha mégis megpillantottak engem.

ifj. Vasuta Gábor

Madártani hírek Baranyából

Műfészek fekete gólyáknak

A fekete gólyák (*Ciconia nigra*) a háborítatlan erdőségek rejtett zugait kedvelik. Szívesen építik fészkeiket a fiatalabb erdőállományokban visszahagyott idős hagyásfákra, az ún. bőhőncökre. A nagyméretű, lapos fészkek legtöbbször kihajló oldalág ágvillájában található, gyakran alacsonyan, alig 5-10 méter magasságban. Az ilyen helyeken lévő fészkek sajnos nem hosszú életűek. A viharok gyakorta leverik őket, vagy saját súlyuk miatt az ágvilla nyitott végében összeroskadva hullnak a földre. Természetvédelmi szempontból fontos, hogy a gólyákat folyamatosan megtartsuk azon az élőhelyen, ahol egyszer már fészket raktak. A madárvédelem egyik fontos eszköze ezért a megsemmisült fészkek helyébe kihelyezett műfészkek, amit a gólyák szívesen elfoglalnak. Ez valójában csak egy fészkekutatózat, ami stimulálja a madarakat az adott helyen történő ismételt fészkekrakásra. Baranyában közel húsz éve foglalkozunk műfészkek kihegyezésével. Munkánk eredményességét jelzi, hogy tavaly a fekete gólyáknak már egyharmada költött műfészkekben (18 párból 6 pár). Az idei télen két leesett fészkek helyébe építettünk újat. Reményeink szerint tavasszal ezeket is elfoglalják majd a madarak.

Verebek az áruházban

Közismert, hogy a nagyobb áruházak raktáraiban, de gyakran még az eladótérben is verebek tanyáznak. Rendszerint az áruk berakodásakor surrannak be az ideiglenesen nyitva hagyott ajtókon. Kímenni nem mindig akarózik nekik, hisz bent is találunk maguknak elegendő élelmet. Itt egyébként a ragadozók elől is nagyobb biztonságban vannak. Az egyik pécsi áruház felkérésére rendszeresen befogjuk a betévedt verebeket. Nem egyszerű feladat, hisz a hatalmas térben nehéz eredményesen dolgozni. Az elmúlt négy évben azonban jól kiismertük a verebek szokásait, repülési útvonalait, így már könnyebben boldogulunk velük. A cukros, rizses polcoknál például mindig fogunk néhányat. Úgy tűnik, a verebeknek is szükségük van az alapvető beszerzési cikkekre! Az év első két hónapjában újabb 18 házi verebet fogtunk a polcok között kifeszített hálónkkal. A madarakat nagyobb távolságra elszállítva engedjük szabadon. Az „áruházi verébpopuláció” összelétszáma az újabb példányokkal együtt már közel 150 példányból áll. Ennyi nyerte vissza szabadságát általában – bár nem biztos, hogy a verebek ennek örültek...

Telelő bagoly csapatok

Az erdei fülesbaglyok ősz végén kisebb-nagyobb csapatokba tömörülnek. A nappal általában az örökzöld fák lombkoronáiban töltik, ahol rejtve maradnak az avatatlan szemek elől. Baranyában két olyan helyet ismerünk, ahol már hosszú évek óta rendszeresen nagyobb számban telelnek. Az egyik hely a pécsi köztemető, ahol a korábbi években 50-70 példányból álló csapatait figyeltük meg. Az ideai számlálásaink során ennél lényegesen kevesebb baglyot találtunk. Mindössze 22 példány volt a maximális mennyiség. Mohács belvárosának egy kisebb körzetében több helyen (Szent János utca, Szabadság utca, Kigyó utca, Mészáros

utca, Spar Áruház) ennél lényegesen több bagoly telel. Legnagyobb számban január 19-én figyeltük meg őket. Ekkor 51 példány pihent a fákon. Érdekes, hogy itt részben lombhullató fákon nappaloznak, így nagyon könnyen észrevehetők.

Áttelelő énekesmadarak

A specializáltabb rovarvő énekesmadárfajokat a téli táplálékhiány elvonulásra kényszeríti. Azt gondolhatnánk, hogy a hónap elején uralkodó kemény fagyok miatt az utolsó példány is délebbi területekre húzódott, de ez nem így van. Számos megfigyelésünk tanúskodik arról, hogy a rovarvők kis számban ugyan, de még ilyenkor is képesek életben maradni. Január 6-án Kisdéren a mezei pacsirta 50 példányos csapata szedegetett a szántókon. Január 10-én Kisnyáradon 4 példányból, január 23-25. között a sumonyi halastavakon 6-10 példányból álló énekesrigó-csapat tartózkodott, s két alkalommal Bár belterületében is megfigyeltünk egy-egy magányos példányt. Január 8-án Nagyharsányban, a Szársomlyón láttunk egy házi rozsdafarkút, s a hónap közepén a bár belterületben is mutatkozott egy tojó. Január 3-án Pécsen, a Kaposvári utcában egy barátposzáta hím táplálkozott, január 10-én a sumonyi gyűrűzőállomáson pedig egy tojó került a hálóba. Ugyanezt a madarat a gyűrűje alapján két hét múlva ismét azonosítottuk. Kiváló kondícióban vészelt át a kritikus napokat. Újév napján a sumonyi halastavakon egy barázdabillegetőt láttunk, január 2-án Kölkeden a Duna mellett 2 példány, Gordisán, a Dráva parton 1 példány kutatott táplálék után az iszapos parton.

Kezdődik a tavaszi madárgyűrűzés

Március első napjától kezdve április végéig ismét folyamatosan működik Sumonyban a madárgyűrűző tábor. A madárvonulás tavasszal lényegesen gyorsabban zajlik, mint ősszel, de a befogás módszere, az adatok felvételezése ugyanaz. Csak a standard módszerekkel történő vizsgálatok adhatnak választ a madarak vonulásának ma még nyitott kérdéseire. A résztvevők, akik heti turnusokban váltják egymást, e kérdéskör tudományos megalapozásában segíthetnek. A téli hétfégi gyűrűzések egyébként a közepesnél jobb eredményt hoztak, bár az időjárás függvényében a telelő énekesmadarak befogásában igen hektikus különbségek adódtak. December elejétől karácsonyig szinte alig volt madár. A január eleji tartós hideg időszakban viszont ugrászerűen megnőtt a pintyfélék száma, majd ismét jelentős egyedszám csökkenés következett be. Február első két hetében szinte kiürült a sumonyi madáretető környéke, amit a hónap végén hirtelen növekedés követett. Ez volt a téli jelölések csúcsideje. Összességében közel másfélszer madárra került gyűrű. Érdekes volt a zöldikék igen magas száma. A jelölt madarak közel felét ez a faj alkotta. A korábbi teleken tömegesen megjelenő széncinkék és tengelicek viszont alig fordultak elő.

Bank László

Elérhetőségek: Tel/Fax: 72/312-227, mobil: 20/334-4608, e-mail: mmepecs@hu.inter.net
www.baranyamadaru.hu

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK (2008. november – 2009. január)

NOVEMBER

A geszti Begécsi-víztárolónál november első két hetében többször megfigyelték a már október vége óta ott lévő fiatal, a Nagyhegyes melletti Elepi-halastónál pedig a hónap folyamán hét alkalommal látták a szintén már október második fele óta ott tartózkodó öreg fekete sas (*Aquila clanga*). A Bősárkány közeli Nyirkai-Hanyban egész novemberben többször szem elé került szintén egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*), illetve a hónap második felében egy fiatal madarat is láttak ugyanott. November legelején egy újabb berki poszáta (*Cettia cetti*) fogtak és gyűrűzték a Sumonyi-halastónál, ezt a madarat – és az októberben szintén ott gyűrűzött másikat – pár nap múlva vissza is fogták ugyanott. A hónap első napjaiban Dinnyésen egy örvös ludat (*Branta bernicla*) láttak, Tömörd mellett pedig egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) fogtak és gyűrűzték (tizenötödik hazai előfordulás). November első hetében a naszály Ferencmajori-halastavaknál egy örvös ludat (*Branta bernicla*) észleltek, ugyanazon a napon a szegedi Fehér-tónál pedig a lazúrcinege és a kék cinege hibridjét (*Parus cyanus X Parus caeruleus*) fogták és jelölték meg (ennek a sokszor „*Parus pleskii*” néven is emlegetett hibridnek ez a harmadik előfordulása Magyarországon). A hó első hetében még megfigyelhető volt az a téli tollazatú laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) a Biharugrai-halastavon, amely már október második felében is ott időzött, ugyanezt a madarat november közepén a közeli Begécsi-víztárolón is észlelték. November első hetében többször szem elé került egy tojó vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen, a madarat kisebb szünet után a hó harmadik hetében is látták ugyanott. November második hetében Rinyaszentkirály közelében, a hónap közepén pedig a Lábod melletti Petesmalomnál bukkant fel az a színes gyűrűs szent íbisz (*Threskiornis aethiopicus*), amelyet a nyár folyamán már nagyon sokszor észleltek Apajon (színes gyűrűjét – sőt korábban fém gyűrűjét is – sikerült leolvasni, így kiderült, hogy a madár a salzburgi állatkertből szökött meg, akárcsak az a másik színes gyűrűs példány, amelyet még májusban láttak Szlovákiában). A hónap második hetében egy szintén nyilvánvalóan fogságból szökött madarat, egy – egyébként dél-amerikai elterjedésű – öreg patagóniai récét (*Anas sibilatrix*) figyelték meg a Bősárkány melletti Nyirkai-Hanyban. November második hetében Pusztaszer közelében láttak egy öreg örvös ludat (*Branta bernicla*), majd ugyanezt a madarat többször észlelték a hó harmadik hetében a tömörkényi Csaj-tavon. A hónap közepén egy fiatal tengeri partfutót (*Calidris maritima*) figyelték meg Balatonyörökön, a móló kövein. Ennek a főként tengerpartokon vonuló madárnak korábbi egyetlen, még az 1820-as évekből származó hazai előfordulását

éppen 2008-ban törölte a Nomenclator Bizottság a magyar adatok közül, mert az előfordulás helye nem biztos, hogy Magyarország mai határain belül volt (így a faj a mostani észlelés révén tulajdonképpen új fajként – a 400. fajként – kerül vissza a hazai faunalistába – lásd *Madártávlát* 2008/4.). Ugyancsak a hónap közepén egy-egy fiatal csüllöt (*Rissa tridactyla*) láttak Balatonfüreden és Balatonbogláron; ugyanekkor Balatonfűzfőnél egy öreg, Balatonszárszónál pedig egy immatur ezüstsirály (*Larus argentatus*) került szem elé. November utolsó hetében a szegedi Fehér-tavon egy geszti búvár (*Gavia immer*), Balatonőszödön pedig egy öreg ezüstsirályt (*Larus argentatus*) észleltek, de ekkor tűnt fel az a két fiatal pehelyréce (*Somateria mollissima*) is a Duna Pilismaróti-öblében, amelyek aztán egészen december elejéig ott tartózkodtak. A hónap végén egy immatur fekete sas (*Aquila clanga*) bukkant fel Poroszló közelében, a bősárkányi Nyirkai-Hanyban pedig – az előző évekhez hasonlóan – ismét feltűnt egy öreg hím csuklyás bukó (*Mergus cucullatus*).

DECEMBER

A hónap első hetében kétszer is szem elé került egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*) a Biharugrai-halastavaknál, a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen pedig ismét látták a vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*). December második hetében újra észlelték a csuklyás bukót (*Mergus cucullatus*) a bősárkányi Nyirkai-Hanyban, ahol ugyanekkor a fiatal és az öreg fekete sas (*Aquila clanga*) is szem elé került, az öreg példányt december folyamán még többször látták. Szintén a hónap második hetében figyelték meg két tojó sövényármányt (*Emberiza cirius*) a Szársomlyón, Nagyarsány közelében. December első felében többször láttak egy házi veréb és mezei veréb hibridet (*Passer domesticus X Passer montanus*) a pécsi Sülevölgyben. A hónap első két hetében egy – a veszprémi állatkertből származó – szent íbisz (*Threskiornis aethiopicus*) tartózkodott a tihanyi rév közelében, ugyanezt a madarat karácsony előtt néhány nappal a szántódi erdészet felett látták elrepülni. A hónap közepén Sarud közelében egy immatur, a hortobágyi Csécsi-halastónál pedig egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*) került szem elé; ugyanebben az időszakban ismét feltűnt Fertőújlak mellett a vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*), Balatonfűzfő és Balatonberény mellett egy-egy öreg ezüstsirály (*Larus argentatus*), Balatonberénynél pedig még egy fiatal csüllöt (*Rissa tridactyla*) is szem elé került. December harmadik hetében Foktónál a Dunán egy nászruhás hím mandarinrécét (*Aix galericulata*), a Szársomlyón két tojó sövényármányt (*Emberiza cirius*) láttak. A hónap második felében ismét többször szem elé került a nagyhegyesi Elepi-halastónál telelő öreg fekete sas

(*Aquila clanga*). A hónap utolsó hetében a Solt melletti Járáspusztán figyelték meg egy öreg örvös ludat (*Branta bernicla*).

JANUÁR

A hónap során többször megfigyelték a nagyhegyesi Elepi-halastónál telelő öreg fekete sas (*Aquila clanga*). Január második hetében a Fertőről a Kapuvár melletti Kistölgyfajmajor közelébe kijáró vadlibák között láttak egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*). Ugyanezekben a napokban egy nyilvánvalóan fogságból szökött nílusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*) tűnt fel a budapesti Városligeti-tavon, a Biharugrai-halastavakon pedig két mandarinrécét (*Aix galericulata*) láttak. Január közepén több mint egy hétig tartózkodott egy ugyancsak valószínűleg fogságból szökött nászruhás gácsér kisasszonyréce (*Aix sponsa*) a váci Ligeti-tónál. A hónap harmadik hétvégéjén egy ezüstsirályt (*Larus argentatus*) észleltek a Duna budapesti szakaszán. Január második felében többször láttak egy öreg örvös ludat (*Branta bernicla*) előbb a fertőújlaki Nyéki-szálláson, majd a közeli Lászlómajor mellett. A hó végén egy valószínűleg fogságból szökött tojó kisasszonyrécét (*Aix sponsa*) észleltek a Duna bajai szakaszán, a komáromi Rüdiger-tavon pedig egy nyilvánvalóan szökött – amúgy dél-afrikai elterjedésű – szürkefejű ásólúd (*Tadorna cana*) időzött. Január utolsó napjaiban egy immatur sarki sirályt (*Larus glaucooides*) láttak és fényképeztek Dunavecse közelében. E faj korábbi egyetlen, 1934 decemberéből a Balatonról származó adatát 2008-ban törölte a Nomenclator Bizottság a magyar adatok közül, mert – a sirályok bonyolult taxonómiaja és színezetbeli változatossága miatt – kérdéses volt, hogy az akkor begyűjtött, de fenn nem maradt bizonyítópéldány tényleg ehhez a fajhoz tartozott-e (így a mostani megfigyeléssel a sarki sirály tulajdonképpen új fajként fog visszakerülni a hazai faunajegyzékbe). A hónap legvégén Babócsa közelében, a Dráva egyik holtágán egy öreg kis hatyút (*Cygnus columbianus*), Szántódnál, a Balatonon pedig egy ezüstsirályt (*Larus argentatus*) láttak.

Köszönetet szeretnénk mondani a madarak valamennyi megfigyelőjének, hogy adataikat közkinccsé tették, és egyben szeretnénk felhívni a figyelmüket, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Zalai Tamás, H-5100 Jászberény, Berényi u. 6. (tamas.zalai@www.hnp.hu)). Az itt felsorolt adatok egyébként a Nomenclator Bizottsághoz beérkezett jelentésekből, az MME internetes levelezőlistáiról, az érdekes megfigyeléseket közzétevő SMS-hálózatból és a www.birding.hu internetes oldalról származnak.

Összeállította: Hadarics Tibor

A veréblakótelep

Új év – és új év *madara* program: 2009-ben egyszerre két faj, a kék vércse és a vetési varjú közös védelmére koncentrálunk. Azonban nem szabad elfeledkezünk az előző évek madarairól sem. Bizonyosan sokan emlékeznek arra, hogy 2007 a mezei veréb védelmének éve volt, és nem véletlenül. Nyugat-Európa egyes régióiban a mezőgazdasági területek madarai (köztük a verebek is!) bajban vannak, számuk a környezet szennyezése és átalakítása, illetve a modern agrárgazdálkodás miatt vészesen megfogyatkozott. Ezért is fontos, hogy nagyban, több ország vagy éppen az egész unió területében gondolkodva védjük a még stabil állományokat, ezért került a mezei veréb hazánkban természetvédelmi oltalom alá. Az állami szerepvállalás mellett azonban legalább annyira fontos a lakosság, a madárbarát kertészek aktivitása veréb-ügyben.

Immár magunk mögött tudjuk az évek óta nem látott keménységű telet és az etetési időszakot, tavasz lévén viszont ismét fontos szerephez jutnak a fészkelőhelyek. A verebek megfogyatkozásának hátterében sok esetben a fészkeképítésre alkalmas természetes és mesterséges üregek, hasadékok, odvas fák hiánya áll, ezért esetükben is fontos a mesterséges deszka- és

fatörzsodúk alkalmazása. Szerencsére mind a házi, mind a mezei veréb előszeretettel elfoglalja a hagyományos *B típusú* odút, de most lehetőségünk van kipróbálni egy új odútípust is.

Verebeink, a velük közeli rokonságban álló, gyakran hatalmas telepekben fészkelő trópusi szövőmadarakhoz hasonlóan, előszeretettel költenek csoportosan, amit az odútelepítéskor ki is használhatunk. Első megoldásként több kisebb odút is kihelyezhetünk egymáshoz közel, így a verébcsaládok egymás közelében tudnak maradni. További lehetőséget jelentenek a telepes, több fészkek befogadására alkalmas odúk, amelyek leginkább a galambdúcokhoz hasonlíthatók. A tavalyi évben elkészült az MME saját, három fészkelj befogadására is alkalmas veréblakótelep-odúja, amely beszerezhető az egyesület internetes boltjában (bolt.mme.hu).

A veréblakótelepek ugyanolyan széles körben alkalmazhatók, mint a többi mesterséges odútípus. Kertes környezetben, madárbarát óvodában és iskolában, lakótelepeken rögzíthetők a fák törzsére vagy az épületek falára, panel- és társasházakban akár az erkélyre is.

ÖSSZEFOGÁSSAL A MADARAKÉRT!

Az MME-tagokkal összefogva a *Madártávlat* újságon keresztül is szeretnénk bővíteni a *Madárbarát kert* programot. Arra kérjük olvasóinkat, hogy a laphoz mellékelt *Madárbarát kert* szórólapot juttassák el ismerőseiknek, rokonaiknak, kollégáiknak, gyermekük óvodájába és iskolájába, tájékoztassanak minél több embert a programról, és mindarról az élményről, amit a madarak nyújtanak nekünk. Természetesen nem mindenki él kertes környezetben, ezért hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a program *Madárbarát panel* és *Madárbarát munkahely* alprogramjaiba a lakótelepeken, társasházakban lakók, irodaépületben dolgozók is csatlakozhatnak! A *Madárbarát óvoda* és *Madárbarát iskola* akciók pedig az oktatási intézményeknek nyújtanak érdekes, és ami nem elhanyagolható, szinte ingyenes pedagógiai fejlesztési lehetőséget. Természetesen továbbra is várjuk azok jelentkezését, akik többféle szórólapot nagyobb számban terjeszteni szeretnének, így is segítve az MME ismertségének növelését, madárvédelmi céljaink elérését. Mindenki segítségét köszönjük!

Orbán Zoltán

Házi verebek

Hagyományos odúk telepesen kihelyezve mezei verebek számára az angliai Old Moor védett területen

Két verébfajunk gyakran alkot közös csapatot

A veréblakótelep a kert érdekes madárvédelmi eszköze

Mezei veréb

Nem kolibri: szender!

Nemes Nagy Ágnes: Kakukkfű

A kakukkfűvet ismered? Oly csepp, szelíd, gyengelila, hogy észre sem veszi a réten szinte senki emberfia.

De amikor leszáll az est, mikor a mező szenderreg, s arra járnak az esti lepkék, a fémes-szürke szenderek, nagy potrohukat, fejüket befonja akkor, mint a fátyol a kakukkfű mézes szaga s lebukfenceznek illatától.

A szenderek (képünkön a folyófüszender) a legkülönbébb kerti virágokból is lakmároznak

Állatokat megfigyelni jó dolog. Hol mókás, hol elképesztő, hol pedig hihetetlenül izgalmas, ám egy vadon élő állat becserkészése mindenképpen ügyességet és türelmet kíván. Nincs ez másképp a kacsafarkú szender (*Macroglossum stellatarum*) esetében sem... Ez a tüneményes lepke nagyon fürge, és ha nem talál a környéken nektárral teli, illatos virágot, megfigyelni sem tudjuk rendesen. Amikor azonban június–szeptemberben a nyáriorgona (*Buddleia*) virágzik, vagy kertünkben, balkonunkon petúnia virít, nagy eséllyel végignézhetjük a szender nyalakodását a színes, bódító illatú virágokból. Ilyenkor kerül szemünk elé a kis állat hosszú, kunkorodó pödörnyelve, amint kiegyenesítve beilleszti azt egy virág kelyhébe, kiszipókázza belőle

a tápanyagokban gazdag nektárt, majd hirtelen helyváltoztatással felkeresi a következő növényt, és eközben cserébe beporozza a virágokat. A kacsafarkú szender az ízeltlábúak (Arthropoda) törzsébe, a rovarok (Insecta) osztályába, ezen belül is a lepkék (Lepidoptera) rendjébe, még közelebről a szenderfélék (Sphingidae) családjába tartozik. Teste mintegy 4-5 cm hosszú; vastag, bundás potroha végén a kacsák farkára emlékeztető fekete-fehér pamacsot

visel; elülső, hosszabb szárnyai szürkék, a hátulsó kisebbek pedig aranysárga színűek. Az állatokat kevésbé ismerő emberek gyakran képzelik, amikor ezt a rovarot megpillantják, hogy kolibrít sikerült megfigyelniük Magyarországon. Megtévesztő mivoltát e rovarfaj annak köszönheti, hogy villámgyors szárnycsapásokkal a virágok előtt egy helyben lebegve, kolibriszzerűen szüröcsöli a nektárt. Az igazi kolibrík azonban parányi, nektár- és rovarrevő madarak, amelyek különleges repülési sajátságait a vállízületek minden irányban mozgathatóságának köszönhetik: szárnyaikat nem fel és le, hanem előre és hátra mozgatják (másodpercenként akár 80-szor), az így, mindkét irányban kialakult felhajtóerő a madarat egy helyben tartja. A kolibrifajok Amerikában honosak, távolabbi rokonaik a hazánkban is fészkelő, városokban gyakran megfigyelhető sarlósfecskék.

A szenderek petéjéből aprócska, de gyorsan növekedő hernyó kel ki, amely csupas, gyakran színes szemfoltokkal

Röptében a kacsafarkú szender szárnyai szinte láthatatlanok

Lepke-büfé

Üzemeltess lepke-büfét! Az MME boltban esztétikus, egyedi formájú és színű lepkeetetőik közül választhatsz, amelyet nagy eséllyel értékelni fognak a környéketeken előforduló nappali lepkék. Ahhoz azonban, hogy könnyebben megtalálják a számukra kihelyezett finomságot, oda kell őket csalogatni: készíts Te magad virágot a felkínált „nektár” köré! Textilből vagy vízhatlan, papírszerű anyagból vágj ki egy virágformát, lehetőleg piros-sárga, sárga-kék vagy ezekhez hasonló feltűnő színekombinációban, vágd ki a közepét, és erősítsd rá a lepkeetető szárára! Készíts tömény cukoroldatot (ne használj egyéb édesítőszeret), és töltsd fel vele az etetőt! Az aszályosabb időszakokban azonban csak az enniváló keresik a lepkék, hanem inni is szeretnének. Rakj virágalátétbe tözeget, és önts rá vizet! A hőségben se hagyd kiszáradni, így a jó víztartó-képességű anyag forgalmas itatóhellyé válhat a különféle lepkék számára.

Amerikában a kolibríket művirágokkal csalogatják a cukoroldatos etetőkhöz

és sávokkal tarkított, teste végén pedig a szenderhernyók jellegzetes képlete, egy szarvszerű nyúlvány meredez.

A szenderek gyors és kitartó repülők; sokan közülük trópusi-szubtrópusi területen tenyésznek, és csak kóborlásaik alkalmával jutnak el hazánkba, mint például a gyönyörű oleanderszender. A halálfejes szender szintén Észak-Afrikában tenyészik, de egyedei minden évben átkelnek a Földközi-tengeren, és akár Skandináviáig is eljuthatnak. A hazánkban is szaporodó szenderfajok közül némely faj nem képes átvészelni a keményebb teleket, ezért sokan közülük ősszel elvándorolnak délebbi, enyhébb klímájú területekre, hogy ott vészeljék át a telet. Magyar „kolibrink”, a kacsafarkú szender is vándorló lepkefaj, amely a vándormadarakhoz hasonlóan nagy távolságokat képes átrepülni.

Schmidt Emese

Kutyatejszender-hernyók

Tavaszi Madárles

Örülj velünk együtt az éledő tavasznak, és látogasd meg újra a www.springalive.net honlapot!

Hazánk már negyedik éve vesz részt ebben a nemzetközi programban, melynek célja, hogy kedvenc tavaszi hírnökeink európai útvonaláról, úticéljáról egyre pontosabb képet kaphassunk.

Menj ki a szabadba, keresd a négy, a tavasz kezdetét jelző madárfajt: a kakukkot, a füstí fecskest, a sarlósfecskest és a fehér gólyát, és ha bármelyik fajt először látod, regisztráld a www.springalive.net oldalon! Kezdő madarászként sem kell megijedned, a honlap ugyanis izgalmasan mutatja be neked a négy madárfajt, és segít a határozásukban is!

Kedves **Gyerekek** és kedves **Pedagógusok!**

Idén is meghirdetjük a **Tavaszi Madárles Versenyt!** Nem kell mást tenni, csak regisztrálni a www.springalive.net honlapon a legelőször észlelt négy madárfaj bármelyikét. Aki legelőször látott kakukkot, füstí fecskest, sarlósfecskest vagy fehér gólyát egy adott régióban, az oklevelet kap, és megajándékozunk egy kitzővel!

A versenyben iskolai osztályok, szakkörök is indulhatnak, ebben az esetben az iskola címét, a vezető tanár nevét és az osztályt vagy a szakköri csoportot kell megjelölni. Töltsetek fel megfigyeléseitekről vagy akár magatokról egy csoportképet a www.springalive.net galériájába! **A verseny május 31-ig tart.**

Bővebb információkat kérhetsz a schmidt.emese@mme.hu vagy a berenyi.zsombor@mme.hu címről!

A CULTIRIS Kulturális Képügynökség fotópályázatot hirdet!

A pályázat célja fiatal tehetségek és meglévő archívumok felfedezése a magyar fotókultúra hazai és nemzetközi megismeréséért.

A fotópályázat weboldalán történő regisztrációt követően, kizárólag online lehet anyagokat feltölteni! A részletekről honlapunkon olvashat.

www.cultiris.com/fotopalyazat

MADÁR TÁRLAT

„Nem az a legfontosabb, hogy hány kilométert tettem meg egy kép elkészítéséért, vagy hány órát ültem, vártam, esetleg áztam egy-egy jobb vagy gyengébb minőségű képért. Sőt, még az is mellékes szempont, hogy ezekért hol, milyen díjakat kaptam. Kaptam-e egyáltalán? Miért és kinek fontos ez? Ha nekem nem, akkor megkockázatom, Önnek sem...” – írja honlapja „Ars Poetica” című fejezetében **Novák László** természetfotós kollégánk. Gondolatait és fényképeit jó szívvel ajánljuk Olvasóink figyelmébe.

Javasoljuk, látogassanak el a www.novaklaszlo.hu honlapra!

Tési malom

Darvak

Zuhanyozás

Fenyőpintyek

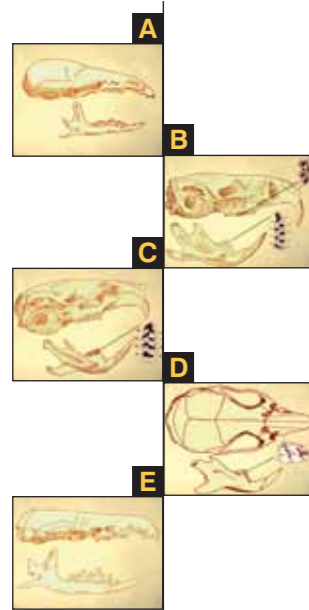

Jégpáncélban

Télutó

Rejtvény

A baglyok táplálékmaradványai közül előkerülő csontok és fogak alapján a zsákmányállatok gyakorta faji pontossággal meghatározhatók. Rejtvényünkben a feladat megállapítani, hogy a mellékelt képeken mely emlősfajok koponyája látható.

1. mezei pocok
2. erdei egér
3. mezei cickány
4. erdei pocok
5. erdei cickány

A megfejtéseket **2009. május 10-ig** kérjük postázni az MME címére: 1121 Budapest, Költő utca 21.

Előző számunk helyes megfejtése:
1. hősármány - D, 2. havasi pinty - E, 3. hóbagoly - B, 4. havasi csóka - A, 5. havasi varjú - C

Előző számunk nyertesei:
Heisz Gábor, Oroszlány
Horváth Zsófia, Budapest
Bodor Ádám, Öttevény

Nyereményük az Élővilág Könyvtár *Énekesmadarak* című kötete. Gratulálunk!

LEGYEN MME-TAG!

Az egyesület aktív tagjai és szakemberei időt és fáradságot nem kímélve dolgoznak céljaink megvalósításában. Bizonyosak vagyunk abban, hogy tagjaink, partnereink méltán lehetnek büszkék munkánkra, és elmondhatják, hogy az MME támogatásával jelentős mértékben hozzájárultak hazánk természeti értékeinek megóvásához.

Tagjaink

- kézhez kapják a *Madártávlat* c. folyóiratot
- részt vehetnek az egyesület rendezvényein
- táborainkban, madárvartáinkban megismerkedhetnek a madár- és természetvédelem kérdéseivel
- kedvezményesen hozzájuthatnak az MME saját kiadású könyveihez, plakátjaihoz, egyéb kiadványaihoz
- lehetőséget kapnak arra, hogy kapcsolatot teremtsenek hasonló gondolkozású emberekkel
- ismereteiket a madarokról kibővíthetik, elmélyíthetik
- az Interneten való jelenlétünknek köszönhetően részt vehetnek egy madarász-levelezőlistán
- a családi tagságot választó tagok között minden év végén ajándékokat sorsolunk ki
- élhetnek az Alapszabályban foglalt jogaikkal
- kapcsolódhatnak az MME programjaihoz.

MME belépési adatlap letölthető az egyesület honlapjáról, illetve igényelhető az egyesület címén: 1121 Budapest, Költő u. 21.

Tel.: 1/275-6247, Fax: 1/275-6267

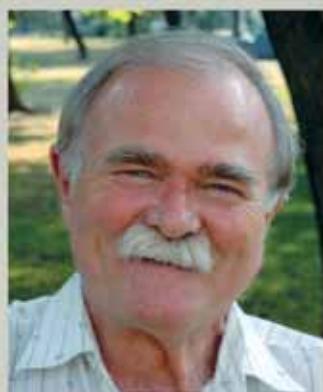
„A madárbarát Magyarorszáért!”

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Budapest, 1121 Költő u. 21. • Telefon: 1 275 6247 • Fax: 1 275 6267

E-mail: mme@mme.hu • Honlap: www.mme.hu

Adószám: 19001243-2-43 • Bankszámlaszám: 11712004-20011215

Az 1. lépés az 1%!

Kedves Tagtársunk!

Kérem, támogassa adója 1%-ával idén is a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet!

Ezúton szeretnénk megköszönni minden támogatóknak a múlt évben nyújtott kiemelkedő segítséget. Az adó 1%-ából származó felajánlásokból az MME 2008-ban 21,5 millió Ft-ot kapott, azaz 23%-kal többet, mint előző évben!

Ezzel a támogatással az immár több mint **10 000 tagot** számláló Egyesületünk 2008-ban nem csak folytatni, de fejleszteni is tudta madárvédelmi programjait, új akciókat helyezve kilátásba:

- A parlagi sas, a kerecsensólyom és a kék vércse védelméhez továbbra is az **MME nyújt szakértő segítséget Magyarországon és az Európai Unióban.**
- Létrehoztuk a **Mérgezés-ellenes Kerekasztalt a ragadozó madarak védelmében**, adatokat gyűjtünk és megoldási javaslatokat dolgozunk ki.
- Fokozott figyelmet fordítunk az **áramütés okozta madárpusztulások problémájának megoldására, együttműködéseket kezdeményezünk**, aláírtuk az „Akadálymentes Égbolt” megállapodást a hazai probléma 2020-ig történő megoldásáért.
- Gyermektáboraink, oktatási programjaink, **Madarász ovi és Madarász suli** foglalkozásaink **több 10 000 látogatót** vonzottak. Országos rendezvényeinken, lakossági programjainkon **közel 50 000 ember fordult meg.**
- Kidolgoztunk egy országos **Madárbarát településfejlesztési, tájgazdálkodási koncepciót**, ezzel is segítve a hátrányos helyzetű kistérségek önkormányzatait, mezőgazdálkodóit, lakosait az élhető vidék fejlesztésében, munkahelyteremtésben.
- Egyesületünk több mint **1 000 önkéntese** szolgált nélkülözhetetlen adatokat, ezzel is segítve a madarak védelmi helyzetét és a klímaváltozást érintő kutatásokat.
- **Szakértőként veszünk részt** a természetvédelem ügyében érintett minisztériumok egyes döntéshozatali folyamataiban.

Kérem, segítse munkánkat és céljainkat, támogassa ismét a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet adója 1%-ával!

Támogatását ismételten köszönöm!

Dr. Bankovics Attila
elnök

Budapest, 2009. február 1.

Mi a teendője a rendelkezési nyilatkozattal?

Ha Ön munkáltatója által vagy személyesen készíti el adóbevallását, akkor azt legkésőbb május 20-ig teheti meg. Amennyiben az elektronikus formát választja, a mellékelt rendelkezési nyilatkozat adatait másolja be az elektronikus űrlap megfelelő pontjához. Ha személyesen vagy munkáltatója által, postai úton nyújtja be adóbevallását, a mellékelt rendelkezési nyilatkozatot helyezze el egy borítékban, vagy adja át munkáltatójának. A borítékra ne felejtse el ráírni adószámát, illetve a ragasztás után a két ragasztott felületet átnyúlóan írja is alá! A rendelkezési nyilatkozat szabadon másolható, illetve bárkinek átadható. Segítheti munkánkat azzal is, ha adószámunkat továbbadja madárbarát ismerőseinek, rokonainak.

